

Gondolatok a hazaárulás és a fasizmus vádjáról Esterházy Jánossal kapcsolatban - Malfatti Esterházy Alice írása ▶ 14-15. oldal

SORSTRAGÉDIA SORSKÖZÖSSÉGBEN

Interjú Molnár Imre Esterházy-kutatóval ▶ 10-12. oldal

INTERJÚ KÖVÉR LÁSZLÓVAL

A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉS ELNÖKÉVEL

EZ VOLT AZ ISTEN AKARATA?

Mayer Judit visszaemlékezései ▶ 16-17.. oldal

Emlékszám

SZABAD ÚJSÁG

Közéleti hetilap • Ára 0,70€/195 Ft • Előfizetőknek 0,60€
XIX. évfolyam 10. szám 2011. március 9.

WWW.SZUONLINE.SK • WWW.SZABADUJSAG.COM

BECSÜLD A MÚLTAT, HOGY MEGÉRDEMELD A JELENT, S MEGLELD A JÖVŐD!

**110 ÉVE
SZÜLETETT ESTERHÁZY JÁNOS**

SZABAD gondolat

„Ezen a földön születtem, szívem-lelkem gyökere annyira ezen a földön él, hogy itt maradok köztetek, és veletek fogom átélni a rossz napokat is... Egyet kérek tőletek: Szívünk-lelkünk nagy kincsét, nemzeti öntudatunkat és Krisztus Urunkba vetett hitünket ne tévesszük szem elől egy pillanatra sem.

(Esterházy János utolsó üzenete a felvidéki magyaroknak)

Tartalom

Politika, Gazdaság, Közélet	4-9
Interjú Kövér Lászlóval, az Országgyűlés elnökével	6-7
Népszámlálás és asszimiláció	9
Molnár Imre	
Esterházy János életéről	10-12
Esterházy János és a sajtó	13
Malfatti Esterházy Alice írása	14-15
Mayer Judit visszaemlékezései	16-17
Megáll az idő?	18-19
Nyitraújlak egykoron és ma	20-21
Esterházy Jánost rehabilitálni kell	22-23
Imák a politikus emlékezetére	24-25
A megghiúsult emléktábla-avatás	26
Az Esterházy János Társulás	27
Martényi Árpád az Emlékbizottságról	28-29
Kegyelem életfogytig	30-31
Hantjával sem takar, Esterházy a színházi kelléktárban	32,33
Ján Janu fogolytárs emlékei	34
Esterházy emlékhelyek képekben	35
TV-műsor	36-49
Kultúra	50-53
Egymást segítve	54
Egészség, életmód	55,56
Sport	57,58

Múlt és emlékezet

A Szabad Újság a kezdetektől azt vallja, hogy múltunkat újra és újra el kell mondani. Ezért egy hetilap kereteihez rendhagyó módon, történelmünk szempontjából meghatározó évfordulókon, múltidéző összeállítással tisztelgünk elődeink emléke előtt. Tettük ezt többször is a közelmúltban, s ezt tesszük most is, amikor a magyarság a mártírsorsú politikusra, kisebbségvédőre, a trianoni döntéssel kisebbségi sorsba taszított felvidéki magyarság szellemi vezérére, Esterházy Jánosra emlékezik születésének 110. évfordulóján, bízva abban, hogy a magunk szerény lehetőségeivel hozzájárulhatunk Esterházy szellemi hagyatékának megismertetéséhez, életben tartásához, ápolásához és átörökléséhez.

Emlékszámunkat terjedelmi okokból a teljesség igénye nélkül

szerkesztettük, ugyanakkor azt a célt követve, hogy összeállítsunk átfogó képet nyújtson Esterházy János példaértékű szerepvállalásáról, mindig és minden körülmények között a felvidéki magyarság érdekeit védő politikai kiállásáról, és erkölcsi hitvallásáról. Az ő életútja, szemfényvesztő kompromisszumok nélküli szigorú ragaszkodása a magyar érdekekhez, fogódzót jelenthet a mai értékválságos időben, bátorítást adhat a még mindig félelmeiktől, szorongásoktól sem mentes közösségünk számára.

Csak remélni tudjuk, hogy a lapunkban olvasható elgondolkodtató írások és kordokumentumok is hozzájárulnak ahhoz, hogy Esterházy János szellemisége máig hasson, és közgondolkodásunk részévé váljon.

Molnár Judit

Kövér László, a magyar Országgyűlés elnöke a nemzeti összetartozás politikájáról

Minden magyar felelős minden magyarért

A magyar állam sem többet, sem kevesebbet nem akar elérni a felvidéki magyarság számára, mint ami a hasonló helyzetben lévő nemzeti közösségek számára Európa fejlettebb részében már létező valóság - fogalmaz KÖVÉR LÁSZLÓ, a kettős állampolgárság kérdéséről kialakult szlovák-magyar vita kapcsán. A magyar Országgyűlés elnökét a nemzeti összetartozás politikája mellett a parlament Esterházy Emléklülésének üzenetéről is kérdeztük.

● **Esterházy János születésének 110. évfordulójára emlékezik a magyarság. A magyar politikai vezetés számára mindig fontos volt Esterházy szellemi örökségének az ápolása. A Magyar Országgyűlés március 11-én ez alkalomból emléklést tart. Milyen üzenete lesz ennek az ülésnek?**

Egy mélyen európai, magyar és keresztény ember előtt tisztelgünk a parlamenti megemlékezéssel, aki ember tudott maradni az embertelenségben, és magyar az űzött magyarságban. Megélte a történelmi haza feldarabolását, a kisebbségi lét kihívásait, a szülőföldön maradás imperatívuszát, a barna és a vörös diktatúra rémségeit. Mindkét totalitárius rendszer üldözte, mégis mindig elsősorban embertársaira gondolt, őket mentette, segítette, maga nem menekült el, bár meglehetett volna. A 2. világháborút követően a szlovákiai magyarokat sújtó kollektív bűnösséget máig az ő sorsa jelképezi a leginkább. Egy valóban közép-európai kötődésű, nagyformátumú, ne-

meslelkű személyiség volt. Ha akkor létezett volna a visegrádi együttműködés, akkor kötődése alapján akár „homo visegradicusnak” is nevezhetnénk: magyar édesapa és lengyel édesanya gyermeke, szülőföldje szerint a Felvidékhez, Szlovéniahoz, Csehországhoz parlamenti képviselősége, majd mártírságának és halálának helyszíne alapján kötődött. Nemzetünk nagy történelmi személyiségei közé tartozik, példája, hűsége az emberséghez, európaisághoz és magyarsághoz példaként jelenik meg számunkra.

● **A magyar diplomácia az elmúlt két évtizedben nem kis erőfeszítéseket tett Esterházy János rehabilitálásáért. Oroszországban eredményesen, Csehországban is érezhető a nyitás, Szlovákia azonban továbbra is elutasító álláspontjával szigetként viselkedik. Mit tehet ennek a sziget-álláspontnak a feloldásáért a magyar fél?**

A magyar politikában alapvető konszenzus uralkodik Esterházy János

megítélését illetően, ez – bár kormányoktól függően, eltérő intenzitással, de – az elmúlt húsz esztendőben tükröződött a magyar külpolitikában is. Meggyőződésünk, hogy Esterházy János erkölcsi, jogi, politikai rehabilitációjára előbb vagy utóbb sor kerül. Örülünk annak, hogy emberi nagyságát, embermentő tevékenységét, politikusi bátorságát egyre több államban ismerik el: a Moszkvai Legfelsőbb Bíróság 1993-ban megsemmisítette az Esterházy János ellen 1945-ben hozott ítéletét és felmentette minden vád alól; Lech Kaczyński, lengyel államfő 2009-ben Polonia Restituta posztumusz állami kitüntetésben részesítette lengyel menekülteknek nyújtott segítségéért; a Yad Vashem 2010 júniusában elismerő levélben fejezte ki köszönetét Esterházy Jánosnak a zsidó családoknak nyújtott segítségéért a náci üldöztetés idején; Karel Schwarzenberg külügyminiszter segítségével – ötven év után – 2007 októberében sikerült beazonosítani Esterházy földi maradványait tartalma-

zó urna fellelési helyét a kommunizmus áldozatainak közös sírhelyén, Prága-Motol városrész temetőjében. A család döntése értelmében a hamvak szülőföldjén történő eltemetésére csak teljes rehabilitálása után kerülhet sor.

● **A szlovák parlamentben elakadt az állampolgársági törvény sorsa, miközben a közeljövőben az első határon túli magyar kérvényezők meg is kaphatják a magyar állampolgárságot. Elemzések szerint Szlovákiában az ügy rendezése évekig elhúzódhat. Mit tud tenni ez esetben Magyarország?**

Az egyszerűsített honosításról szóló törvénnyel a nemzeti összetartozás jegyében az Országgyűlés régi adósságát törlesztette. Megszüntette az eltérő jogi helyzetben élő határon túli magyarok közötti jogi különbséget. A szomszédaink közül többen azonos, vagy hasonló módon kezelik a többes állampolgárság kérdését (pl. Románia, Szerbia, Horvátország), vagy ha eltérő módon szabályozzák is a kérdést, Szlovákia kivételével nem foganatosítottak ellenintézkedést, nem emeltek kifogást a magyar törvénymódosítás ellen. Természetesen tiszteletben tartjuk minden egyes állam belső jogi szabályozását ebben a kérdésben, de nem tudjuk elfogadni, hogy egy

azonos szövetségi rendszerhez tartozó szomszédos állam alkotmányos szabályozásával ellentétben akarunk ellenére megfossza saját polgárait állampolgárságuktól. Nyitottak vagyunk a kétoldalú tárgyalásokra és megállapodásra, de csak azt követően, hogy a kérdésben folyamatban lévő szlovákiai jogalkotási folyamat lezárul.

● **Ennek a helyzetnek a felvidéki magyarok a vesztesei, hiszen Szlovákia állampolgárságuktól akarja azokat megfosztani, akik kettős állampolgárok. Milyen bátorítást adhat ebben a helyzetben a magyar politikai hatalom a felvidéki magyarságnak?**

Az új kormány a nemzeti összetartozás politikáját tartalommal kívánja megtölteni, ebben az Országgyűlés többségének támogatására számíthat. Az elmúlt húsz év tapasztalatai alapján a „minden magyar felelős minden magyarért” jelző jegyében újra kívánjuk gondolni az együttműködés, támogatás, kölcsönös megismerés kereteit és formáit. Az elmúlt években az asszimilációs nyomásnak talán leginkább kitett szlovákiai magyarságnak erkölcsi, politikai, társadalmi támogatást kívánunk nyújtani,

a jog eszközével pedig az adott keretek között kívánunk fellépni. A magyar állam sem többet, sem kevesebbet nem akar elérni a felvidéki magyarság számára mint, ami a hasonló helyzetben lévő nemzeti közösségek számára Európa fejlettebb részében már létező valóság.

Schmitt Pál és Kövér László

● **A kisebbségért is felelős miniszterelnök-helyettes Rudolf Chmel a napokban azt nyilatkozta, hogy a környező országok közül Szlovákiában a leglassúbb az asszimiláció. A számok azonban mást mutatnak. Az asszimiláció felgyorsult, valószínűleg már átléptük a lélektaninak számító félmillió határt. Népszámlálásra készülünk. Mi erősítheti közösségünket a megmaradásban?**

A közösség jövője szempontjából az önazonosság ereje meghatározó. Legyen bármilyen erős az asszimilációs nyomás, a

közösség ellenálló képessége, öntudatossága, tartása ennek gátat szabhat. A kisebbségi létben történő megmaradás mindennapi választás, mindennapi népszavazás. A Szlovákiában élő magyarokat erősítheti az a tudat, hogy Magyarországnak ismét olyan kormánya van, amely fontosnak tartja a magyar nemzet egységét, felemelkedését és ennek érdekében hozza meg döntéseit. Mindehhez erőtt adhat, hogy nincsenek egyedül. Nincs határon innen és túli ügy, egy magyar ügy van, a határon túli magyarság ügye összeurópai ügy. Együttműködésre, kölcsönös bizalomra, hitre, összetartásra van szükség. Ebben játszanak jelentős szerepet a nemzeti közösségünk intézményei, a civil szervezetek közötti együttműködés, egymás jobb megismerése, a gazdasági kapcsolatok erősítése. A Szlovákiában élő magyaroknak közösségi és az ehhez kapcsolódó egyéni jövőképre van szüksége. A közös jövőkép, az önazonosság felvállalása és a gazdasági talpra állás a nemzeti összetartozás jegyében, együttműködve az EU keretében, reményeim szerint erősíti a magyarság megmaradását.

MOLNÁR JUDIT

Esterházy János

(1901 – 1957)

1901. március 14-én született Nyitraújlakon, nemesi családban. Anyja, Elisabeth Tarnowska, lengyel grófnő, apja, gróf Esterházy Mihály Antal, az Esterházyak galántai (erdélyi) ágából. János Budapesten járt gimnáziumba és a kereskedelmi akadémiára, később a saját birtokán gazdálkodott.

1924. október 15-én elvette Serényi Livia grófnőt, a házasságból két gyerek született, János és Alice.

1931. A Csehszlovák Köztársaság Magyar Népszövetségi Ligájának vezetője

1932. december 11. az Országos Keresztény Szocialista Párt elnöke.

1935. A választásokon Kassa jelöltjeként bejutott a csehszlovák parlamentbe. Első parlamenti beszédében hangzott el ez a mondat: „Akaratunk ellenére odacsatoltak Csehszlovákiához, követeljük, hogy a csehszlovák kormány teljes körben tisztelje a mi kisebbségi, nyelvi, kulturális és gazdasági jogainkat”.

1936. június 21. Az érsekújvári magyar pártok kongresszusán, megalakult az Egyesült Magyar Párt, annak ügyeleti elnöke lett. A magyar kisebbség helyzete miatt visszautasította Eduard Beneš ajánlatát, hogy miniszter legyen a csehszlovák kormányban.

(Folytatás a 6. oldalon.)

Esterházy János

(2. folytatás)

1938 novemberében Kassa képviselőjeként üdvözölte a városba érkező Horthy Miklós kormányzót, de ezt követően is szlovák területen maradt. A hetvenezres magyarság érdekeit védelmezte, és egyben a magyar kormánytól a szlovák lakosság jogainak betartását követelte a visszaszolgált területeken. Később megalapította a Szlovenszkói Magyar Pártot

1939. március 14. Rádiós beszédében üdvözölte a szlovák állam kikiáltását, majd Pozsonyban létrehozta a Madách Könyvkiadót. Pozsonyban az Új Hírek című napilapot adta ki, de betiltották, őt magát pedig rendőrségi felügyelet alá vonták. Később Magyar Hírlap néven új napilapot alapított. Pártja a nemzeti szocializmus eszméit és politikáját elvetette.

1942. május 15-én Esterházy a 68/1942-es alkotmánytörvény, a zsidóság kitelepítése ellen szavazott. „... Én ellenben, mint az itteni magyarság képviselője leszögezem ezt, és kérem tudomásul venni, hogy azért nem szavazok a javaslat mellett, hanem elene, mert mint magyar és keresztény és mint katolikus a javaslatot istentelennek és embertelennek tartom.”

1944. Zsidók, csehek, szlovákok, lengyelek szárazainak segített a szökésben. Magyarország októberi német megszállása ellen memorandumban tiltakozott. A nyilas hatalomátvétel után Budapesten bebörtönözték. Az év végén szabadult, a Gestapo körözte.

Európa konzervatív vezetői az euró megszilárdítását és Európa versenyképességének megerősítését célzó intézkedésekről tárgyaltak Helsinkiben. Az unió néppárti (EPP) miniszterelnökeinek tanácskozásán, ahol az euróövezet március 11-i csúcstalálkozójáról egyeztettek, az euróövezettel szembeni bizalom helyreállítása érdekében született javaslatokat tekintették át.

A tanácskozás után kiadott állásfoglalás szerint az európai néppárti miniszterelnökök egyetértettek abban, hogy azonnali cselekvésre van szükség az euróövezet stabilizálásának megerősítéséhez, és nagyobb mértékben össze kell hangolni a gazdaságpolitikát a tagországok között. A konzervatívok szerint szükség van arra, hogy az Európai Bizottság egyértelmű szankciós mechanizmusok szerint fellépessen a pénzügyi fegyelmet megsértő tagországokkal szemben. A konzervatív vezetők felszólították a Bizottságot, hogy a jövőben szigorú feltételekkel folyósítson csak mentőcsomagokat. „Munkahelyeket kell teremtenünk, növelnünk kell a termelékenységet, tartósan meg kell erősítenünk az állami pénzügyek stabilitását” – hangoztatta Wilfried Martens, az Európai Néppárt elnöke. A záróközlemény öt pontban foglalta össze a március 11-i euróövezeti csúcstalálkozóhoz készült ajánlásokat.

A csúcstalálkozón Angela Merkel német kancellár hangsúlyozta, hogy az uniós országok együtt csak akkor képesek megvédeni az eurót, ha erősek, és rendet tartanak a saját házuk táján. Barroso

bizottsági elnök felhívta a figyelmet arra, hogy foglalkozni kell a tagállamok adósság-problémáival, Jyrki Katainen finn pénzügyminiszter pedig azt hangsúlyozta, hogy az adósságra vonatkozó előírásoknak keményebbeknek kell lenniük.

Az EPP miniszterelnökeinek helsinki találkozója párhuzamosan tanácskoztak Athénban az európai szocialista pártok vezetői, hogy az Európai Unió március 25-i csúcstalálkozója előtt felvázolják az euróövezet további válságoktól megóvni képes szabályokat és mechanizmusokat. Az uniós csúcs előtt, március 11-én tartják meg az euróövezeti miniszterelnökök és államfők találkozóját.

Az euróövezeti csúcs összehívását az ösztökölte, hogy Angela Merkel és Nicolas Sarkozy francia köztársasági elnök javasolta: kössenek olyan megállapodást az eurózóna versenyképességének növelése érdekében, amely a tagországok gazdaságpolitikájának szorosabb összehangolását írja elő. A Merkel-Sarkozy javaslat értelmében egységesíteni kellene a pénzügyi-, adó-, bér- és nyugdíjpolitika számos fontos elemét. Maximálni kellene például a nemzeti alkotmányokban az állam

külföldi eladósodottságának mértékét, közös szabályt kellene alkotni a társasági adó számítási módjára, el kellene törölni a bérek automatikus inflációkövető emelését, illetve egységes európai nyugdíjkorhatárt kellene meghatározni. A javaslat egyelőre csak az euróövezetre vonatkozna, de a németek és a franciák szerint idővel az övezeten kívüli EU-tagok is csatlakozhatnának. A Merkel és Sarkozy által vázolt elképzelések azonban egyelőre még az EPP-tömb tagpártjaiban sem kaptak egyhangú támogatást. Egyik legnagyobb ellenzőjük éppen Szlovákia, amely nem titkolja, hogy több jelenlegi versenyképességi előnyét veszítené el, ha a Sarkozy-Merkel javaslatot elfogadná. A néppárti tanácskozás zárónyilatkozata ellenére sem biztos hát, hogy merre tart az Európai Unió és az euróövezet. Az uniós együttdöntési mechanizmusok ismeretében pedig mindez még egy jó ideig kemény viták tárgyát fogja képezni. Különösen, hogy a francia-német javaslat pénzügyi-gazdasági vonalon nagy lépést jelentene az „európai egyesült államok” kialakulása felé.

-kg-

Népszámlálás és asszimiláció

Vállald Önmagad!

A hétvégén ezzel a címmel tartottak konferenciát Érsekújvárbán, amely a népszámlálásról és az asszimilációról szólt. A téma fontosságát tekintve négy szervezet fogott össze: a Most-Híd, az MKP, a Csemadok és a KultúrKorzó. „Olyan városokban és falvakban, ahol a magyarság arányának a 20 százalékos küszöbe veszélyeztetve van és féltő, hogy a jövőben ez nem lesz meg, ott létfontosságú kérdés, hogy minden magyar szervezet – beleértve az intézményeket, kulturális szervezeteket és pártokat egyaránt – közösen cselekedjenek ez ügyben. Itt nem, mint ellenfelek lépünk fel, hanem egy közös ügy érdekében. Az egyedüli ellenfelünk ebben a kérdésben az asszimiláció, amelyet közös erővel szeretnénk lelassítani vagy akár megakadályozni – mondta lapunknak Peczár Károly az érsekújvári MKP alapszervezetének az alelnöke.

A konferencia fővédnöke Rudolf Chmel miniszterelnök-helyettes és Vadkerty Katalin történész volt. Rudolf Chmel nyitóbeszédében elmondta, hogy a Szlovákiában lévő kisebbségek asszimilációja sokkal jobb helyzetben van, mint Csehország, illetve Magyarország esetében. Vadkerty Katalin történettől egy átfogó történelmi áttekintést hallhattunk a magyar-szlovák viszony kapcsáról, amelyet az 1867-es kiegyezéstől kezdve vázolt fel a

napjainkig. „A rendszerváltást követő demokrácia légköre nehezebbé és veszedelemesebbé vált. Az emberekben állandóan a félelem, amely a politika magyarellenes megnyilvánulásai okozzák.” – hangzott el Vadkerty Katalintól. Arra kért mindenkit, hogy a konferencia legyen egy új időszámítás kezdete, amely a felelősségvállalásról szól. „Segíts magadon és Isten is megsegít!” – ezzel zárta beszédét a történész.

Szarka László történész sze-

szág közötti kapcsolatot is elősegíti.

Gyurgyik László szociológus előadásából megtudhattuk, hogy a szlovákiai magyarok körében 1995-ben vált a szaporodási mutató fogyássá. 2000-től pedig évente ezer fővel csökken a szlovákiai magyarság. Míg 2001-ben 520 ezer fő vallotta magát magyarnak, a számítások szerint az idei népszámlálásnál optimális esetben csak 34 ezer lesz a fogyás, míg egy pesszimistább

Rudolf Chmel a konferencián

(FOTÓ: KULTÚRKORZÓ)

rint komolyan kell venni a schengeni övezetet, és észre kell venni, hogy a határok megszűnése lehetőséget biztosít a szorosabb kötelékek kialakításához. Manapság a technika és a kommunikációs lehetőségek soha nem látott fejlettséget értek el, amely elősegítik a jobb viszonyok kialakítását és kapcsolat-tartását. Ez nemcsak a nemzetekre vonatkozik, hanem a szlovákiai magyarság és Magyaror-

szemlélettel akár 60 ezer fővel kevesebb magyar lehet. Tehát a népszámlálás várható eredménye a szlovákiai magyarságra vonatkozóan 460-490 ezer főre tehető majd.

Hunčík Péter pszichiáter szerint minél bonyolultabb és összetettebb a világ, annál fontosabb egy állandó identifikációs kategória, így a magyar identitás is. „A nyugati szemlélet a »gondolkozz globálisan és cselekedj globálisan« elvet követi, míg a keleti szemlélet a tudatos életre hívja fel a figyelmet” – javasolta megoldásként Hunčík.

Az előadók közt volt még Strédl Terézia szociálpszichológus, Lampl Zsuzsanna szociológus, Szekeres Klaudia jogász, Schill István, a Szlovák Statisztikai Hivatal alelnöke és Öllös László politológus. Öllös László a megoldást az összefogásban látja. „A társadalom lényege a kollektivitásban rejlik, ezért általános összefogás kell nálunk és Magyarországon egyaránt.” – hangzott a politológustól.

ANDO KRISZTINA

Esterházy János

(3. folytatás)

1945 tavaszán az új csehszlovák hatóságoktól Szalatnai Rezsővel a magyarság védelmét kérte, s tiltakozott a kassai kormányprogram magyarellenes pontjai ellen. Amikor a memorandumot átadta Gustav Husák belügyi megbízottnak, lefoglalták és a Szovjetunióba vitték, tíz év munkatáborra ítélték.

1947 szeptemberében a csehszlovák népbíró-ság mint hazaárulót, fasisztát és kollaboránst távollétében halálra ítélte. A vád szerint az általa vezetett szlovákiai magyarság bomlasztotta a csehszlovák államot.

1949-ben a súlyos tüdőbeteg Esterházyt haza küldték Szibériából, ítéletét „kegyelemből” életfogytiglanra változtatták.

1956-ban a morvaországi Mirovba vitték.

1957. március 8-án a mírovi börtönben halt meg. A holttestet elhamvasztották, s még a maradványokat sem adták ki a családnak. Az urnát a pankráci börtön főigazgatóságán helyezték el.

1965. Döntés született, hogy 57 más politikai fogoly maradványaival együtt a prágai motoli temető közös sírjában helyezték örök nyugalomra.

1993-ban Göncz Árpád magyar köztársasági elnök kérésére az orosz legfelsőbb bíróság rehabilitálta Esterházy Jánost. Ez azonban Csehországban és Szlovákiában mind a mai napig nem történt meg, hivatalosan továbbra is háborús bűnös.

A négy szervezet közösen egy felhívást tett közzé, amelyben arra a kérdésre adtak választ, hogy mit jelent magyarnak lenni és miért kell ma magyarságunkat vállalni. „A szlovák kultúra gyümölcseiből mindnyájunknak lehetősége van csemegézgetni, akárhogy alakuljon is a népszámlálás végeredménye, ám ahhoz, hogy a magyar kultúrát továbbra is élvezni, művelni és gyarapítani tudjuk, többek között elengedhetetlen az is, hogy településünk kétnyelvűnek számítson, tehát a magyarság aránya elérje a 20 százalékot. Bár a nemzetiség vállalása nem kötelező, amennyiben magyar nemzetiségűnket a kérdőíveken is felvállaljuk, sokat teszünk azért, hogy a kettős kultúrában létezés minden előnyét fenntartsuk.

Senki sem kérheti többé számon a nemzetiségünket, senki sem büntethet bennünket annak vállalása miatt, de nem árt tudatosítani, hogy ha ma Szlovákiában magyarnak valljuk magunkat, bátorságról teszünk tanúbizonyságot. Nem tagadhatjuk meg magyar identitásunkat, gyökereinkhez ragaszkodunk, elődeinkkel vállalunk sorsközösséget. Elődeinkkel, akik nem hasonlítottak meg a nehéz időkben.” – olvasható a felhívásban.

„Esterházy János példája sokáig lesz éltető és figyelmeztető jele a magyarság és ezzel együtt Közép-Európa lelki-szellemi környezetének. Arra is figyelmeztet minket, hogy a megbékélés és a kiegyezés önmagában szép eszméjének felsőbb, állami szinten való hangsúlyozása alapjaiban válik megkérdőjelezhetővé mindaddig, amíg a két nemzet kapcsolatában máig tabuként kezelt Esterházy János és a hozzá hasonlóak nem kapják meg az őket méltán megillető helyüket közös közép-európai történelmünkben.” – írja MOLNÁR IMRE történész, diplomata a mártírsorsú politikusról készült monográfiájában. Ahhoz azonban, hogy Esterházy megítélése helyére kerüljön, ismerni kell életét, pályáját, politikai hitvallását, s legjelesebb Esterházy-kutatónk ennek a sorsnak a megismertetését vállalta fel. Számtalan tanulmánya, könyve és előadása jelzi kitartó és áldozatos munkáját. Kutatásai felbecsülhetetlen értékűek huszadik századi történelmünk szempontjából, hiszen Esterházy mártírsorsa egybeforrott kisebbségbe szorított közösségünk sorstragédiáival.

Molnár Imre

Molnár Imre történész Esterházy János életéről és mártírhaláláról

Sorstragédia sorsközösségben

● **Közösségi tudatunk hosszú évtizedekig kénytelen volt mostohán bánni Esterházy Jánossal. Az elmúlt húsz évben ön tette a legtöbbet azért, hogy Esterházy személye történelmi tudatunkban a helyére kerüljön. Ön szerint tudatosítottuk már kellőképp ennek a szellemi örökségnek a fontosságát?**

Ha a közösségi tudatunk többes szám első személye alatt a szlovákiai magyarságot értjük, akkor meggyőződésem, hogy Esterházy János személye ott már a helyére került. A legfőbb gond az volt, hogy életáldozata évtizedekig feledésre volt ítélve, márpedig épp az ő élete tükrözi vissza a 20. század kisebbségtörténetének viszonyosságait. Ugyanis minden sorstragédia és sorscsapás, ami a szlovákiai magyarságra rázúdult: a honatalanság, az állampolgárságtól való megfosztás, a vagyonek kobzása, a lelki-szellemi megaláztatás, az anyanyelvűtől, kultúrától és emberi méltóságtól való megfosztottság – tudatos vállalásként – mind jelen volt Esterházy életében is. Épp ezért az ő sorsa kitörölhetetlen a szlovákiai magyarság történetéből, s ezért is tragédia, hogy generációk nőttek fel anélkül, hogy erről tudomást szereztek volna. A rendszerváltás után azonban a hallgatás falait lebontva, ma már aligha van olyan felvidéki magyar, aki ne tudná, ki volt Esterházy János, s tevékenysége mit jelentett népközösségünk számára.

● **Esterházy életét alapjaiban határozta meg a szülőföldön maradás, mindig, minden körülmények között. Először 1920-ban, a trianoni békediktátum után hozta meg ezt a döntést. Akkori ragaszkodásában mennyire volt meghatározó közösségi szerepvállalási és politikai ambíciója?**

A Trianon utáni maradást eredményező döntésében még az édesanyjának volt meghatározó szerepe. A kis János ötévesen elveszítette édesapját, s ez akkor történt, amikor Lengyelország újra megjelent Európa térképén. Lengyel édesanyja a három félárva gyermekével tehát visszamehetett volna lengyelországi családi birtokára, ezzel szemben úgy dönt, hogy itt marad, az idegen környezetben. S ez a környezet 1920 után még idegenebbé válik számára, hiszen az addigi magyar közeget felváltja az ellenséges csehszlovák állam közege. Esterházyék ennek ellenére a nehezebb utat választva a maradás mellett döntöttek, holott a magyar arisztokrata családok nagy része elhagyta az új országot. Ez a ragaszkodás és kötődés, a szülőföld szeretete, és a szülőföldért érzett felelősség Esterházy egész életét meghatározta.

● **A csehszlovák történetírás és az emlékezet meglehetősen hamis képet sugall az első Csehszlovák Köztársaságról, hiszen demokratikusnak tűnteti fel, erre azonban a hatalom akko-**

ri kisebbségpolitikája is rácafol. Esterházy ekkor már aktívan politizál. Politikájának mi a fő mozgatórugója?

Esterházy politikája konzekvens, az elvekhez és értékekhez ragaszkodó, hamis kompromisszumok nélküli politika volt. A Saint-Germain-i szerződésben lefektették az új államok jogi alapjait, melyek magában foglalták az egyenlőség elvén alapuló kisebbségi jogokat is. Amikor Csehszlovákia megalakult, mindez bekerült a csehszlovák alkotmányba is, de ott csak írott malaszt maradt, valójában még a szlovákok sem váltak egyenrangú nemzetté. Minden nemzetiség, beleértve a szlovákokat is, a cseh politikai érdekeknek volt alávetve és kiszolgáltatva. Esterházy János politikustársaival mindössze a nemzetközi szerződésekben és alkotmányban vállalt ígéretek betartását követelte. Hogy ez mennyire nem volt egyszerű feladat, ezt az a tény is mutatja, hogy Csehszlovákia fennállása egész során nem alkotott meg egy olyan kisebbségi törvényt, amely szabályozta volna a nemzetiségek létét és behelyezte volna ezeket a közösségeket az állam jogi kereteibe. Esterházyék tehát ezt kérték számon. Nem tettek mást: a kapott ígéretekre hivatkozva egyenrangúsítani próbálták a magyar kisebbséget. Akik azt állítják, hogy az ország szétverésének szándékával folyamatosan fokozták követeléseiket, nem ismerik a történelmi tényeket.

Mennyire volt önálló az akkori politizálás? Budapest mit várt el a csehszlovákiai magyar politikától, s ezeknek az elvárásoknak mennyire tudott megfelelni az itteni politikai vezetés, és személy szerint Esterházy János?

Az akkori kisebbségpolitika nem volt (nem is lehetett) a magyar kormánytól független politika, hiszen az első kisebbségpolitikai képviselőt több tagja Trianon előtt még a magyar parlament felsőházának is tagja volt. Gyökeresen új körülmények között politizáltak, de az akkori általános magyar érdekek megfelelően. Nem csehszlovákiai magyarként politizáltak, hanem magyarként Csehszlovákiában, és ez nagy különbség. Az összmagyar politikai érdek a két háború között az volt, hogy az igazságtalan trianoni döntést megváltoztatva valami módon igazságossá kell tenni. E cél elérésére azonban különbözőek voltak az elképzelések, a „mindent vissza” követeléstől az etnikai területeken tartandó népszavazásáig. Az összes európai nagyhatalmi tényező tudta, hogy a határok kérdésében hozott döntések igazságtalanok, reparációra szorulnak. S ez nem egy magyar specialitás volt. Európa akkori új határainak 20-25 olyan pontja volt, amely kiigazításra várt volna. Azt állítani, hogy Trianon revíziója kizárólagosan magyar irredenta törekvés volt, nem más, mint a történelmi tények elferdítése. Egyébként, a módosítás szükségességét elsősorban a magyar kormányzat hangsúlyozta és nem a kisebbségben politizálók, akik esküdt tettek a csehszlovák alkotmányra. Esterházyék csakis az állam alkotmányos kereteit használták ki a magyar érdekképviselőre.

● **A magyar politika elégtételként élte meg Csehszlovákia 1938-as felbomlását. A déli területek nagy része visszakerült Magyarországhoz. Esterházy János ekkor is az itt maradást választotta, s a szlovák államban ragadt 70 ezres magyarság élére állt. Szlovákia autonómiáját mindig támogatta, de mi alapján remélte, hogy a jogérvényesítés Pozsonyban könnyebb lesz, mint Prágában volt?**

A szlovákok közül nagyon sokan úgy gondolják, hogy Esterházy intézte el Szlovákia déli részeinek Magyarországhoz való csatolását. Ez is hamis állítás, hiszen a müncheni egyezmény értelmében négy európai nagyhatalom döntött a magyar-csehszlovák határkiigazítási tárgyalások megkezdéséről. Ezt Esterházy nem befolyásolhatta. Persze, a helyzetet üdvözölte, és szívesen fogadta, ugyanakkor mindig hangsúlyozta, vér és harc árán nem akar határrendezést. Igen, ezt követően ismét az itt maradást válasz-

totta, mert úgy látta, a pásztor nélküli nyáj kiszolgáltatott helyzetben van. A szlovák politikusokkal való korábbi együttműködése alapján pedig úgy vélte, meg lehet velük egyezni. Azt vallotta, hogy ezer évig éltünk együtt a szlovákokkal, a pillanatnyi zavarok után meg kell találni a békés együttműködés módját. Másrészt, mind a két nemzet keresztény elveket vall, s ez is alapot adhat az együttműködésnek. És harmadrészt, mind a két ország, ugyanabban a közép-európai térségben politizál, amely jobbról és balról is kiszolgáltatott az eltérő nagyhatalmi törekvéseknek és veszélyeknek. Tehát a megmaradás érdekében össze kell fogni. Erre a három elem-

Esterházy János

re alapozta az együttműködés perspektíváját.

● **Esterházy tehát pontosan felismerte, hogy az új helyzetben új módon kell politizálni, politikája mégis kudarcos lett...**

A térségben már jelen volt Németország náci politikája, s kudarcának oka is ebben keresendő. Miután a déli területek visszakerültek Magyarországhoz, a szlovák politika úgy gondolkodott, hogy ha jobban kiszolgálják a német érdekeket, akkor visszakapják ezeket a területeket, s ezt Hitler meg is ígérte Tisónak. A magyaroknak viszont Szlovákia északi területeit ígérték meg. S ezzel el is ültették a vizsály magját. Az oszd meg és uralkodj nagyhatalmi érdek végleg keresztül húzta Esterházy János terveit.

● **Esterházy kiállásának egyik fontos tanúságtétele volt, hogy a szlovák parlamentben egyedülként ellent mert mondani a zsidók deportálására.**

Sőt, tudjuk, zsidókat menekített Magyarországra. A szlovák közvéleményben mégis makacsul tartja magát az a tévhit, hogy antiszemita volt.

Ez az 1942. május 15-én jóváhagyott törvény nagyon fontos, döntő mozzanat volt a szlovák zsidó kérdés kezelésében. Korábban a Zsidó kódex alapján intézték a velük kapcsolatos ügyeket, ami ugyan diszkriminatív volt, de Esterházy abban bízott, hogy hosszabb távlatban ezen javítani lehet, a zsidók deportálása azonban jövátéhetetlen következményekkel járt. Miután nem kapott szót a parlamenti vitában, Martin Sokol elnöknek elmondta, s később ezt levélben is leírta, hogy keresztényként, katolikusként, kisebbségi vezetőként istentelennek és embertelennek tartja ezt a szörnyűséget, és a szlovákiai magyarság nevében elutasítja a zsidókkal szembeni eljárást. Mint írja, ebben a véleményében az sem ingatja meg őt, hogy kiskorától kezdve fenntartásai voltak a zsidókkal szemben. Ez az a kontextusból kiragadott mondat, ami alapján antiszemitának nevezik őt, holott Ő a parlamentet akarta meggyőzni egyfajta taktikus érveléssel, miszerint, még a zsidóellenesség sem lehet ok egy ilyen törvény meghozatalára. Tudjuk, hogy nem volt zsidóellenes, Nyitraújlakon zsidó bérlői voltak, pártjában is többen zsidószármazásúak voltak. Védte és segítette őket. Ő maga, és pártjának több tagja is felajánlották a zsidó családoknak vagyonuk átvételét, amelyet majd a vészkorszak után visszaszolgáltatnak. Ezt a háború után, tanúságtételben egy zsidó család el is mondja. Lapjában, a Magyar Hírlapban is hangot adhatott volna antiszemita nézeteinek, soha egyetlen sort sem írt le zsidóellenes élel. Azzal azonban, hogy a törvény ellen szavazott, a Német Birodalomnak mondott ellent, és egymagában szállt szembe a nácizmussal.

● **1944-ben Budapesten a Gestapo, majd szabadulása után 1945 tavaszán Pozsonyban Gustáv Husák tartóztatta le, és ekkor a Szovjetunióba került munkatáborba, s megkezdődött 12 éves, haláláig tartó raboskodása. Mennyire volt előrelátható, hogy a hatalom rajta statuál majd példát, s büntetése a szlovákiai magyarság jelképes büntetése is lesz egyben?**

Nem lehetett tudni, hiszen senki nem is sejtette, hogy a háború után a csehszlovákiai magyarságra a kollektív bűnösség és kollektív jogfosztottság évei várnak. Általános vélemény az volt, és Esterházy is arra számított, hogy a háború után csak jobb lehet a helyzet. Letartóztatása átmenetinek tűnt.

(Folytatás a következő oldalon)

Sorstragédia sorsközösségben

(Folytatás az előző oldalról)

Ő maga is bizakodó volt, hiszen tisztában volt azzal, hogy semmi olyat nem tett, amiért felelősségre lehet vonni, sőt, Gustáv Husáknál ő maga jelentkezett úgymond szolgálatra. Ha bármit is elkövetett volna, nyilván elmenekült volna, mint a legtöbb politikus tette. 1938-ban választhatott, hogy Magyarországon lesz-e a politika csillaga, vagy kisebbségi sors nehéz körülményei között marad Szlovákiában. Akkor is, 1945-ben is a maradás mellett döntött, ez utóbbi esetben azonban már a szabadság és a rabság között választott. A nyugatra való távozás a szabadságot jelentette volna számára, ő viszont a rabságba esett közössége sorsában való osztozás mellett döntött. Letartóztatják, a Szovjetunióba viszik, majd 1947 novemberében, az utolsó pillanatban, távollétében, mondják ki rá a halálos ítéletet. A népbírói törvénykezés ugyanis 1947 decemberében véget ért. Ezzel egy időben a szlovákiai magyarokat is háborús bűnössé nyilvánították a kassai kormányprogramban, s a Beneši dekrétumok alapján megpróbálták deportálással, lakosságcserével eltávolítani őket az országból. Esterházy perével tehát valóban példát statuáltak. Ugyanúgy, ahogy Jozef Tiso elítélése a szlovák nemzet egészének a megbüntetését célozta meg, Esterházy halálos ítélete is megpecsételte a szlovákiai magyarságot.

● **Halálos ítéletét később életfogytiglanira változtatták. Családja minden megtett az igazságtalan ítélet ellen és Esterházy kiszabadításáért. Volt ebben segítőkük, és Esterházy táplált bármi reményt is szabadulása ügyében?**

Abban reménykedett, és ezt húgának, Mariskának mondogatta is, hogy az igazság ki fog derülni, és majd kiengedik őt. Később szabadulásában már egyre kevésbé hitt, de arról, hogy az igazság kiderül, nem mondott le, bár úgy gondolta, ő ezt már nem éri meg. Kevés szó esik az utolsó választásáról, mely igazán döbbenetes volt. 1949-ben hazahozták a gulagról, rövid időre kórházba került, és egy rokon osztrák diplomata felajánlotta, hogy lezár diplomata autóban kiviszi az országból. Emberileg szinte érthetetlen, hogy Esterházy ezt is elutasítja. 1945-ben a rabság és a szabadság lehetőségéből a rabvilágot választotta, 1949-ben már az élet és a halál között kellett választania, s ő tudatosan az utóbbi mellett döntött, hiszen súlyos betegként a börtönben semmi esélye nem volt a gyógyulásra. Vállalta,

hogy áldozat legyen, de nem önmagáért, hanem a rábízottakért. Ez a vállalás már hitéből és odaadottságából fakadt, áldozata a szlovákiai magyarság áldozata volt, azáltal, hogy magára vállalta azt a sorsot, vagyis a pusztulást, ami erre a közösségre lett osztályrészül kiszabva.

● **Sírhelyét családja fél évszázadon át kereste, és jelképes, hogy éppen halálának 50. évfordulóján találták meg. Újratemetéséről a családja még nem döntött, rehabilitációjára pedig kevés az esély. Mi az oka annak,**

hogy nagyon sok vitás történelmi kérdésben magyarok és szlovákok között már legalább valamiféle párbeszéd elkezdődött, Esterházy kapcsán azonban továbbra is nagyon merev és elutasító a szlovák álláspont?

Itt a mélyben ősidőktől beidegződött sérelmek munkálkodnak, s meghatározó a történelmi tények nem ismerete is. Nyilván kevés szlovák tudja, hogy Esterházy volt az egyetlen, aki a Magyarországra került szlovákok érdekeiért szót emelt és cselekedett. Ezért is fontos a mostani emlékünnepek-sorozat, hisz ennek fő célja a párbeszéd megindítása. Esterházy személye ugyanis magában hordja azt a szinte már áthághatatlan és ellentétes viszonyrendszert, a félelmeket és történelmi ismerethiányt, ami az egész 20. századi szlovák-magyar viszonyt jellemzi. Szimbóluma lett a megoldatlan szlovák-magyar kérdéseknek. Ezeket a falakat kell lebontani, és akkor Esterházy ügyében is lesz előrelépés. A két nemzet nem maradhat örökké. Esterházy is úgy vélte, hogy amikor a szlovák a magyar ellen tör, akkor önmagának árt, és amikor a magyar a szlovák ellen hoz intézkedést, azzal önmagát csorbitja, károsítja. Mi pedig még ma is, mindig az adok-kapok korszakban vagyunk. Szégyen. Ki kellene már ebből a mocsárból lábalni, de ehhez a történelem tisztázása a kulcs.

● **A lengyel egyház már korábban megkezdte Esterházy János boldogává avatási eljárását, s most – kiderült – az olasz püspökség is lépéseket tett ez ügyben. Párhuzamos kezdeményezésről van szó?**

Ez ügyben óvatos lennék, az eddig elhangzottak ugyanis civil nyilatkozatok voltak. Nem mondanám, hogy egyházi részből hivatalos lépések történtek, inkább úgy fogalmaznék, meg van a jóindulat, a készség és a nyitottság lengyel és morva egyház, s természetesen, a magyar egyház részéről is. Az érdek tehát közös, s az már egyházdiplomáciai feladat, hogy ezek a szándékok találkozzanak. Esterházy személyénél nincs is alkalmasabb, olyan közép-európai személyiség, aki az egymáshoz közeledésnek és az egymás elfogadásának lehetne a jelképe.

● **Esterházy élete és mártírhalála történelmünkkel szembesít, de ennek a sorsnak meg van a máig ható üzenete is...**

Ez elsősorban a szülőföld szeretete, a szülőföldhöz való ragaszkodás, és a felelősségtudat üzenete, ahogy ezért a területért, az itt élőkért kell cselekedni. Esterházynek mindig, minden döntésében ez volt a meghatározó, s ez a mának szóló üzenete is: érezzük át a felelősséget, s mindenki képességei és lehetőségei szerint tegyen meg mindent saját közösségéért. A következő üzenet: a politizálás minősége. Esterházy Jánost ellenfelei és ellenségei is elismerték, mert munkája hiteles volt, minőséget jelentett, politikusi példakép volt. S a harmadik üzenete – ezt tartom a legfontosabbnak –, a beszédeinek tartalma, a bennük tükröződő hite. Ebből ismerszik meg az ember valóságosága. A kimondott szavak mindent elárulnak. A prágai és pozsonyi parlamenti beszédei máig vállalhatók, érvényesek, s ezekben a mondatokban benne van küldetése is. Az egyik legfontosabb küldetésének a szlovákokkal való megbékélést tartotta, úgy vélte, testvérként kell élnünk, hiszen egymás mellé teremtetünk, és keresnünk kell a szlovák-magyar kiegyezés útját itt a Kárpátok alatti közös sorsban. Hogy merre van az út, amin elindulhatunk, csak akkor tudjuk meg, ha keressük azt, mi azonban nem is keressük. Aktuális problémákat oldunk meg, válságokat kezelünk, de együttgondolkodásról még nem beszélhetünk. Esterházy János szellemi muníciót ad hozzá, hogy elinduljunk ezen az úton.

MOLNÁR JUDIT

Esterházy és a szlovenszkói magyar sajtó

Esterházy János tevékenysége az önálló szlovák államban összefonódott a magyar nyelvű hírlap- és könyvkiadással, hiszen Esterházy János ott bábáskodott több lap megszületésénél, pártja volt több újság kiadója.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a szlovák államban a Csehszlovák korszakhoz képest erősen megfogyatkozott a magyar sajtótermékek száma, hiszen a magyar lakosság száma 70 ezer alá csökkent, és fontos tény az is, hogy megszüntették a sajtószabadságot, irányított sajtórendszert vezettek be. 1939. márciusától két napilap jelent meg: az Esti Újság és az Új Hírek.

Az Esterházy irányítása alá tartozó lapot, az **Új Hírek** kiadását 1939. április 11-én betiltották. A lap betiltásának másnapján házkutatást tartottak a szerkesztőségében. A lefoglalt iratokat elkobozták, és más kéziratokkal, könyvekkel együtt elszállították a szerkesztőségéből. 1939. június 18-án sikerült elérni az Új Hírek kiadásának újraindítását. Esterházy vezércikkben erősítette meg a saját maga és a magyarság eltökéltségét: „Mi, magyarok Szlovákiában, a magunk részéről sokszor a legnagyobb önmegtagadás árán, nem reagálva alaptalan támadásokra, megteremtettük mindazokat a feltételeket, amelyeket tőlünk egyenjogúságunk megadásáért bárki is követelhet. (...). Szerzett jogaink maradéktalan visszaadásáért küzdünk. Meghunyáskodni sohasem, senki kedvéért nem fogunk, és ab ovo tiltakozunk minden olyan kísérlet ellen, amely minket, magyarokat, alacsonyabb rendűekké akarna osztályozni.”

Cikkének befejező részében is a felelősségtudat hangján szólt, amikor így írt: A világnak és Európának mostani nagy mozgalmi állandó meg-
rázkódásokkal járnak. Ezek hatását mi sem kerülhetjük el. Ilyen tekintetben kiválasztott

nép nem lehetünk, de azzá leszünk, ha szellemi és erkölcsi erővel, magyar erényeinkkel, magyar hittel és örök reménységgel fölverteztetnünk haladunk tovább azon az úton, amelyen megindultunk a jobb magyar jövő felé.”

1941 decemberében számos korábbi atrocitás és zaklatás után hatóságilag ismét betiltották az **Új Híreket** és az **Esti Újság** (melynek ekkor Somos Elemér volt a főszerkesztője) kiadását is. Esterházy,

Szalatnai Rezső és Peéry Rezső. A Magyar Párt hivatalos lapja volt.

Esterházy pártja 1942-ben még egy hetilapot is elindított **Magyar Néplap** címmel.

Fontos kiemelni, hogy a magyar lapok szélsőséges befolyástól mentes hangjuk, objektív tájékoztatást biztosító nézőpontjuk miatt Szlovákia legolvasottabb sajtóorgánumaivá léptek elő. E lapoknak nemcsak magyar, hanem számos szlovák és német olvasója is

dányban jelent meg. A magyar lapokban megjelenő cikkek szerzői a szlovákiai magyar szellemi élet legjobbjai közül kerültek ki, közülük többeket közismert baloldali felfogásuk ellenére is épp Esterházy tartott meg a Magyar Párt és ezzel együtt a magyar kultúra szolgálatában. Közöttük említhetjük a Prágából visszatért Győry Dezsőt, Floch Istvánt (aki szerkesztői tevékenysége miatt hónapokon át volt börtönben), Peéry Rezsőt, Szalatnai Rezsőt, a főszerkesztő Somos Elemért és még sokakat. Ezekben a nehéz időkben nyerte el Esterházy Fábry Zoltán rokonszenvét is, aki a későbbi üldöztetések idején mindvégig a politikus pártfogója maradt. Esterházy mélyen humánus magatartásának, nagyszerű szervezőkészségének, toleranciájának jele, hogy az emberi és magyar értékek védelmére előítéletek nélkül volt képes összefogni a kisebbségi magyarság legjobb erőit és belőlük olyan szellemi műhelyt tudott létrehozni, amely példamutató munkát fejtett ki a fenyegető viszonyok közepette is.

A két magyar lap kiadói igazgatója Nyárai-Nemecz Miklós volt. Mindkét lap megőrizte a magyar egység Esterházytól származó gondolatát. Egy hivatalos levélben Somos főszerkesztő így nyilatkozott erről: „Esterházy Jánosnak nem utolsósorban lapjainak köszönhetően sikerült a magyar egység gondolatát olyan élő és cselekvő hitté erősítenie minden magyar szívében, amilyen eddig még nem volt.”

Az Új Hírek búcsú- és a Magyar Hírlap nyitószámában Esterházy is írt egy-egy cikket: „Élni, alkotni, munkálkodni akarunk! Hitvallásunk, hogy alkotásunkra és munkánkra, a halhatatlan magyar kultúrára nemcsak nekünk, hanem államunknak és szélesebb hazánknak, Európának is szüksége van.”

Vadkerti Neszméri Csilla

mivel kijárta Budapesten, hogy a magyarországi szlovákság lapja, a **Slovenská jednota**, napilapként jelenhessen meg, új lap alapítására kapott engedélyt, ez lett a **Magyar Hírlap**. A szerkesztőségbe a korábbi két napilap legjobb újságíróit gyűjtötte össze. Célja az volt, hogy a magyar falusi lakosságot és a szegényebb magyar városi réteget olcsó és jó újsággal lássa el. 1944 végéig jelent meg, Pozsonyban, szerkesztője Somos Elemér volt, belső munkatársa volt például

volt ebben az időben, ezt bizonyítják az újságok eladása is.

A **Magyar Hírlap** napilapként 13-15 ezer példányban jelent meg, a **Magyar Néplap** hetilapként viszont elérte a 22-25 ezres példányszámot is, azaz elvben minden harmadik magyarnak olvasnia vagy legalábbis vásárolnia kellett a lapot. Összehasonlításként: a német kisebbség napilapja, a **Grenzboten** 7-8 ezres példányban, a legbefolyásosabb szlovák politikai napilap, a **Slovák** viszont napi 13-15 ezer pél-

Gondolatok a hazaárulás és a fasizmus vádjáról, Esterházy Jánossal kapcsolatban

E két súlyos váddal kapcsolatban kiindulási pontként először is, meg kell vizsgálni, hogy Csehszlovákia a nem szláv ajkú lakosságának is hazája volt-e? Erre a kérdésre a tények tükrében csak nemmel lehet válaszolni, mert a be nem tartott ígéretek miatt - hogy minden nemzetiségnek egyenlő jogai lesznek - csak a cseh lakosság érezhette saját hazájának az országot. Még a szlovákok is terhesnek érezték a cseh hegemoniát, s e véleményüket nem is rejtették véka alá. A „Večer”, az Agrárpárt újsága, 1938-ban már nyíltan Beneš rossz politikáját tette felelőssé a fejleményekért. Jelentős számú korabeli cseh értelmiségi is Beneš hibáztatta Csehszlovákia széteséséért.

Ezzel szemben az Esterházy születésének 100. évfordulóján tartott megemlékezés után, tisztelői, Szlovákiában durva támadásban részesültek. Kukan külügyminiszter megróttta a magyar kormányt ezért a megemlékezésért. Mádl Ferencnek, a Magyar Köztársaság elnökének Esterházy rehabilitálását kérő levelére Szlovákia elnöke, Rudolf Schuster pedig olyan értelemben válaszolt, hogy a szlovák jogalkotók egyetértének az Esterházy ellen 1947-ben hozott ítélettel. A levél írói – akik persze nem Kukan, vagy Schuster voltak, hanem az őket hűen kiszolgáló szakértők – a potsdami döntésre hivatkoztak. Sajnálatos, hogy ez a válasz a történelemtudás hiányát bizonyítja, mert Potsdamban a szudétanémetek kollektív eltávolításáról döntöttek a nagyhatalmak, - ennek a mai szemmel nézve már emberi jogokat sértő kollektív ítéletnek azonban semmi köze sem volt Esterházyhoz. A párizsi békekonferencia, a magyarok hasonló jellegű kollektív kiűzését megtiltotta. Az Esterházy ellen 1947-ben távollétében meghozott halálos ítéletet valószínűleg senki sem (vagy csak nagyon kevés ember) ismeri Szlovákiában. Aki ugyanis ezt a szöveget elolvassa, megéri, hogy itt egy gyűlölettől fűtött bosszúról volt szó, mert az ítélet oldalakon át Magyarország fasizta rendszerét szidalmazza. A halálos ítéletet indoklása, minden bizonyíték mellőzésével, csak mintegy fél oldalon foglalkozik magával Esterházyval, akinek kivégzése, kötélt általi kellett, hogy legyen, mivel a Szlovák Nemzeti Bíróság szerint más, kevésbé megalázó halálnemet nem érdemelt meg! Ezzel szemben Mach, a zsidók (és a magyarok) deportálásának kitalálója és keresztülvivője (bár a magya-

rok deportálására csak később került sor), már a hatvanas években szabad ember volt! Mi volt ezzel szemben Esterházy bűne, hogy ilyen kemény ítélettel kellett lesújtani rá? Daxner bíró adta meg a választ erre a kérdésre: „No de hisz ő egy magyar!”

Nézzük hát végig az Esterházyval szemben máig érvényben lévő vádakat.

● **Szétrombolta Csehszlovákiát!** – mulatságos, hogy ezt a vádat szlovák részről váltig hangoztatják. De kik, ha nem a szlovákok szüntették meg két ízben is Csehszlovákia fennállását? S vajon elítéltek-e ezért közülük bárkit is?

● **Hazaárulója volt Csehszlovákiának!** - Beneš, aki a legjobb kémszervezzettel rendelkezett, még Esterházy képviselői érintetlenségét sem oldatta fel, sőt miniszteri székét ajánlott Esterházy-nak, aki menetrendszerűen, húsz éven át ugyanazokat a jogsérelmek orvoslását (és nem mindig többet kérve, mint egyesek állítják) követelte, arra hivatkozva, hogy amíg a kormány részéről nem lesznek a magyar kérések teljesítve, nem vállalhat tisztséget a kormányban.

Ha viszont ugyanolyan mércevel mérnénk mint Esterházy vádlói, nem volt-e Masaryk és Beneš a Monarchia árulója? Nem volt-e Hlinka Csehszlovákia árulója? Önállóságot akart a szlovákoknak ugyanúgy, mint Esterházy. Egyikük a haza atyja, a másiknak hazaáruló ítélet jár ezért?

● **Egyezséget írt alá Henleinnel és**

Hlinkával Rózsahegyen Csehszlovákia szétrombolására! E vádat maguk a korabeli szlovák politikusok is cáfolták, hisz Esterházy a kérdéses napon Dél-Szlovákiában tartózkodott, ahol beszédet tartott. Az újságban lehozott nyilatkozatot így tudta nélkül jelentették meg, ami ellen tiltakozott.

● **Hazaáruló volt, mivel Kassán fogadta Horthyt!** Hogyan lehetett Esterházy egy még létre sem jött ország hazaárulója? Horthy 1938 novemberében vonult be Kassára, Szlovákia azonban csak 1939 márciusában jött létre. Esterházy, mint Kassa, s az akkor ott élő 95%-nyi magyar lakosság képviselője (talán az Európai Bíróság egyszer foglalkozhatna azzal a kérdéssel is, hogy lett ebből a 95%-ból mára már csak alig 10%?) képviselője fogadta Horthyt. Érdekes, hogy Esterházy ekkor elmondott beszédét - melyben arra kérte a magyar kormányzatot, hogy tartsa tiszteletben a hozzájuk került szlovákok jogait – nem idézik a vádlók. A szlovák krónika hallgat arról is, hogy a magyarországi szlovák újság, a „Jednota” megjelenését Esterházy tette lehetővé, és ő adta vissza a magyar vasutaktól elbocsájtott több száz szlovák vasutas munkahelyét is. Esterházy első szavai a megváltozott helyzetben tehát a szlovákok érdekében hangzottak el és dokumentumokkal bizonyítható az is, hogy a sokszor szemére vetett budapesti tartózkodásai alatt a szlovákok sérelmeinek orvosolása ügyében is eljárt.

● **A sokszor emlegetett hazaárulás vádjával kapcsolatban** érdemes elmondani azt is, hogy az Egyesült Magyar Párt még 1938 szeptemberében is hajlandó volt egy „modus vivendi”-t keresni Csehszlovákia keretein belül! Esterházynak soha nem volt akkora politikai súlya, amely elegendő lett volna az ország szétrombolásához. Igaz, hogy örült a magyar területek békés úton történő hazatérésének, de ez még nem lehet halállal sújtandó bűn. Esterházy úgy Prágában, mint Pozsonyban a magyar népcsoport jogaiért küzdött. Az 1947-es perében tehát minden bizonyíték nélkül vádolták a fasizmussal való kollaborálás és a hazaárulás vádjával! Azért kellett Esterházyt átadni a szovjeteknek, hogy pere lefolyása alatt ne jelenjenek meg tanúskodni azok, akiket megmentett – a fasizmus üldözéséről! Azok a szlovák történészek, akik a kommunizmust is hű-

en kiszolgálták, most Esterházy fasiszta voltát azzal próbálják igazolni, hogy Ő a szlovák parlament tagja volt, így maga is fasiszta kellett, hogy legyen. Ezen érv alapján vajon a Knessetben ülő palesztin képviselőt is cionistának kell tartani?

● **Miért nem emelte fel szavát a parlamentben a zsidóüldözés ellen, s miért szavazott meg minden zsidótörvényt?** Ez a vád tudatos hazugság! Mintegy 18 felszólalása volt a szlovák parlamentben, s ebből 12-szer tiltakozott az üldözések valamilyen formája ellen. Nem szabad elfeledni, hogy a zsidókon kívül a magyarok és a cigányok is a Tiso-rendszer üldözötteinek listáján voltak. Fennállt a veszély, hogy miután a zsidók többnyire magyar ajkúak voltak, a magyarokat a zsidókkal egy listára teszik, - s ez ellen Esterházy tiltakozott, ugyanakkor azzal próbálta védeni a zsidókat, hogy magyarnak regisztrálva bevette őket a magyar pártba.

A zsidótörvényeket pedig, nem a parlamentben szavazták meg, hanem a parlament megkerülésével a kormány által kiadott zsidó kódex alapján léptették életbe azok többségét.

Miért nevezte magát egy ízben mégis zsidóellenes-

Esterházy János levele a moszkvai börtön ügyészének

nek? Ezt a mondatát kiragadott szövegrészként bizonyos szlovák történészek gyakran és szívesen emlegetik, bár ilyen eszközökkel még a Mi-
atyánkot is meg lehet hamisítani! A zsidók deportálását elutasító ellenszavazata megindokolásaként, a szlovák parlament elnökének azért mondta magát zsidóellenesnek, mert közös nevezőt keresve a parlament elnökével, így próbálta őt meggyőzni a benyújtott deportálási törvényjavaslat „ember és Isten ellenes” voltáról. Előre bejelentette ugyanis, hogy a zsidók deportálása ellen fog szavazni, s azt remélte érvei meggyőzik a szlovák parlament elnökét, aki a törvényjavaslatot leveszi a napirendről. Sajnos, mint tudjuk ez

nem így történt. A parlament elnöke megszavaztatta a törvényt, ám ennek ellenére a háború után csak pár évet kapott az ellene lefolytatott perben.

● **Gyakori vádként szerepel az is, hogy Esterházy ellentmondásos személyiség volt.** Számomra érthetetlen, hogy mire alapozták ezt, hisz az ő 1939. április 6-án elhangzott szavai: „a mi jelünk a kereszt és nem a horogkereszt” egyértelműen kijelölték azt az utat, amelyen ő egyenesen haladt, egészen az 1942-ben meghozott zsidódeportálás elutasításáig, és helytállásával 1945-ben. A hitleri nemzetiszocializmusra mondott vétőt, ami katolikus és humanista gondolkodásmódját tükrözte vissza, s va-

lójában mindig ebben a szel-
lemben nyilatkozott szóban és írásban, ha nem cenzúrázták vagy kobozták el újságját. Kockára téve a saját és családja biztonságát, e szellemben mentette az üldözött személyek életét is.

Lengyelországban, 2009-ben Esterházyt kitüntették a háború alatt történt embermentő hősiességéért. Esterházy vágya a keresztény államok összefogása volt a keletről és nyugatról támadó ideológiákkal szemben. A lengyel-szlovák-magyar együttműködésért tett erőfeszítésével a visegrádi szellem előfutára volt.

Szlovákiának volt egy gerinces szlovák állampolgárságú politikusa, aki magyar nemzetiségű volt és az egyetemes értékeket tartotta mérvadónak. Kérdés, hogy 2011-ben is érvényes-e még 1947-es ítélete, s egyik akkori bírójának szavai nyomán lehet-e Őt továbbra is csak azért ellenségnek minősíteni, mert „hisz ő egy magyar!”?

Nagyon remélem, hogy felnőtt Szlovákiában egy új generáció a politikában, aki erkölcsi értékekre támaszkodva fog gondolkodni és cselekedni.

Malfatti Esterházy Alice
2011.márciusa, Róma

Malfatti Esterházy Alice szerkesztőségünk rendelkezésére bocsátotta az alábbi levelet, amely ezidáig soha, sehol nem jelent meg.

A Szlovák Köztársaság Főügyésze
Michal Valo
Pozsony, 1997. április 15.
IV.Pz 772/96

Tisztelt Malfatti Asszony,

Ön kérte ügyvédjén keresztül, elhunyt apja Esterházy János úr, született 1901.3.14. Újlak, megváltoztathatalan bűnügyi ítéletének revízióját.

Tudatnom kell Önnek, hogy nem lehet kérelmét elfogadni, formális, jogi okokból. A Szlovák Köztársaság Legfelsőbb Bírósága és a Csehszlovák Föderáció Legfelsőbb Bírósága más esetekben is elhangzott véleménye szerint, nem lehet revíziót kérni a háború utáni rendkívüli népbírói ítéletek ellen. Csak egy külön törvény életbeléptetésével lehetne ezt a határozatot megváltoztatni.

Egy részletes jogi választ adtam erről az Ön ügyvédjének. Eleget szeretnék tenni azonban erkölcsi kötelességemnek a következő sorokkal.

Tisztelt Malfatti asszony, fogadja őszinte tiszteletem és csodálatom kifejezését Édesapja állásfoglalásával kapcsolatban, hogy mint egyetlen képviselője a szlovák parlamentnek, nyíltan és bátran tiltakozott a zsidók üldözése ellen, az ártatlan emberek jogtalan bebörtönzése ellen a koncentrációs táborokba, és egyéb fasiszta meghurcolások ellen.

Az Ön Édesapja, Esterházy János el lett ítélve, mert mint az Egyesült Magyar Párt elnöke 1938 elején, a Szudétanémet Párt és a Hlinka Szlovák Néppártjával egyezségeket kötöttek Csehszlovákia szétdarabolására, ami meg is történt. Soha nem tagadta ezt a tettet. Legyen Isten, aki fölötté ítélik. A büntetés, amit ezért kapott kegyetlen és durva volt, mint a háború és azok is, akik a különleges népbírói ítéletek büntettek.

Sajnálom, hogy ez a büntetés azt az embert is sújtotta, aki meggyőződéssel és bátorsággal szólalt fel a fasiszta imperializmus ellen.

Sajátkezű aláírás és főügyészi pecsét

Ez volt az Isten akarata!?

Mélységes mély a múltnak a kútja. Esterházy Jánost annak idején sokan ismerték, de ma már igen kevesen élnek azok közül, akik személyesen is találkoztak vele. A 88 éves pozsonyi **Mayer Judit** nyelvész, egyike azoknak, aki még több emléket őriz János grófról. Gimnazistaként ismerte meg 1941-ben, és a háború végén látta utoljára. Élete, mártírsága története is nyitott könyv előtte. Judit néniből a lassan hetvenéves emlékek hamar a felszínre törnek, az újságíró pedig nem győz hallgatni, jegyzetelni és később szemelvényekbe, ha úgy teszik emlékfoszlányokba rendezni a múltat, ami a ma emberének már kész történelem. Megelevenedik egy vészterhes kor, ahol akadt egy tiszta ember, aki ahelyett, hogy a bőrét mentette volna, végig kitartott elvei és a felvidéki magyarság mellett.

– Esterházy Jánossal annak idején nem volt olyan nehéz találkozni Pozsonyban, hiszen előszeretettel járt a diákok közé. Igaz, főleg a főiskolásokat látogatta, mi pedig akkor még csak gimnazisták voltunk. Én személy szerint is lekötöztettem, mert amikor 1941-ben leérettségiztem, akkor szerettem volna Pestre kerülni egyetemre. Ez akkoriban nem volt olyan egyszerű, hiszen rokonaim nem éltek a városban, akiknél lakhattam volna, így aztán tanáraink kérésére János gróf vállalta, hogy elhelyez engem egy pesti kollégiumban. Személyesen intézkedett, felkereste az ottani igazgatót, így sikerült nekem egy kollégiumi helyet kapnom elfogadható áron, teljes ellátással. Tizenhét évesen kerültem Pestre, és három évig éltem ott. 1944-ben, mikor bejöttek a németek, már nem engedtek engem innen vissza.

János gróffal személyesen először, teljesen véletlenül, a színházban találkoztam, ahol én a magyar konzul páholyában ültem, és ő azt hitte, hogy a konzul lánya vagyok. Meg is kérte, hogy mutasson be a lányának. Mire ő mosolyogva azt mondta, hogy ő nem az én lányom, hanem a szemközti szomszédomé, a Mayer tanár úré. Akkor csupán kezet fogtunk, de később, amikor már Pesten tanultam, elvárta, hogy időnként megjelenjek nála, és beszámoljak arról, hogy haladok a tanulással, sikerültek-e a vizsgáim. Mindig roppant kedves volt.

– Apámat jól ismerte, és apám tisztelte őt, mondván, nagyon jó politikai érzelme van és tud az emberekkel bánni. Ugye, azt mindenki tudta ebben a kis pozsonyi közösségben, hogy Esterházy egyáltalán nem volt hajlandó a németekkel közösködni, és elég nyíltan ki mondta azt, hogy ő semmiképpen sem

fogadja el a nácizmust. Ez persze a németek és szlovákok fülébe is eljutott. Ő volt az egyetlen, aki a zsidók deportálásáról szóló törvényt nem szavazta meg. Ugyanakkor Sokolnak, a parlament elnökének írt egy levelet, amelyben közölte azt, hogy ő gyermekkorától inkább antiszemita, mint nem, de ezt a törvényt ő *Isten és ember ellen való törvénynek* tartja, és ezért nem fogja megszavazni.

Ami azt illeti, az ő antiszemitizmusa afféle úri antiszemitizmus lehetett, hisz a birtokán zsidó bérlő volt, és a zsidókon nagyon sokat segített. Sokakat bűjtatott, ami feltűnt a németeknek is, és a végén a Gestapo már nagyon is szívesen letartóztatta volna. Nem is beszélve arról, hogy amikor a nyilasok uralomra kerültek, 1944 októbere után, akkor őt, amikor átment Magyarországra, letartóztatták. Megfenyegették, és azt mondták neki, hogy mondjon le a szlovákiai magyar kisebbség vezetői posztjáról, a magyar párt vezetéséről, különben nem engedik vissza. Akkor Szlovákia budapesti nagykövete, egy bizonyos Dr. Spišiák segített neki, rápirított a nyilasokra, hogy ez az ember, Esterházy János szlovák állampolgár, és ő követeli, hogy ne akadályozzák meg abban, hogy visszatérjen a hazájába. János gróf akkor tett egy ígéretet, hogy az elnökségről lemond, és hazaengedték. Ám a pártja ezt nem nagyon vette tudomásul, és nem németbarátokat tettek a vezetőségbe, hanem inkább nem választottak véglegesen új elnököt, csak megbízottat. Néhány hónap múlva pedig visszaválasztották Esterházyt a párt élére.

– Szerintem neki a legnagyobb érdeme az volt, hogy nagyon hűséges tudott maradni egyrészt a saját a nemzetéhez

és az elveihez, hogy ő a keresztényszociális eszmeiséget képviseli és a családi hagyományokhoz. Nem menekült el innen, pedig arra lett volna lehetősége, még 1945 tavaszán, mielőtt bejöttek az oroszok. Rokonai éltek nyugaton, gond nélkül érvényesülhetett volna ott is. Ám ő végig kitartott amellett, hogy *nem mehet el, mert ő az itteni magyar közösségért vállalt felelősséget* és azt neki teljesítenie kell. Hogy miért kellett kiadni a szovjeteknek, azt a titok homálya fedi, de 12 társával együtt elhurcolták Oroszországba, ahol aztán mindenfelé rákényszerítették, aláírtak vele sok képtelenségeket, pl. hogy a partizánokat üldözte, meg hogy szervezkedett a szovjetek és a felkelés ellen. Ezeket később vissza is vonták, mikor őt a szovjetek tisztára mosták. Csak hát arra itthon már senki se volt kíváncsi, hiszen 1947 szeptemberében a Nemzeti Bíróság halálra ítélte. Ez ellen a döntés ellen a lánya, Alice mindent elkövetett. A végén kiderült, hogy a Nemzeti Bíróság ítélete ellen nem is lehet fellebbezni. Pedig végeredményben az egy olyan per volt, ahol ő nem volt jelen – azt mondták, hogy eltűnt, holott ugyebár, jól tudták, hogy kivitték a Szovjetunióba. Nem fogadták a tanúkat, akik önként jelentkeztek, zsidókat, akiknek segített, hogy mellette valljanak. Rašla államügyész meg is kérdezte a főügyészt a Dextnert, hogy miért kellett Esterházyt halálra ítélni, hisz nem követett el semmi olyat, amiért háborús bűnösnek lehetne nyilvánítani, amire az volt a válsz, hát hiszen ő magyar. Ennyi elég volt a jogfosztottság éveiben.

– Mint már említettem, János gróf nem menekült el a háború végén, pedig megtehetette volna. 1945-ben otthagyta a családját, és Pozsonyba jött, hogy itt vészelve át a frontot. Egy pozsonyi magyar özvegyasszony kapás házában, a Szél utcában lakott. A kapás ház egy nagy borospince volt különböző elágazásokkal, vagyis ott aztán hiába kereste volna őt a Gestapo, nem találták volna meg. A felszabadulás után viszont kiment az utcára, a szovjetek elfogták, 3-4 napig kihallgatták, és aztán elengedték. Akkor ment el Husákhhoz, aki letartóztattatta, és júliusban elvitték a Szovjetunióba. Onnét 1949-ben hozták vissza olyan állapotban, hogy az siralom volt, a tüdeje már tönkrement, a fogai kiestek. Én ekkor már nem láttam, utoljára a háború végén találkoztam ve-

le. Másoktól tudom, hogy sokan jó jelnek tekintették, hogy a Miletič utcai járványkórházba vitték, ahol meg is lehetett látogatni. Testvére, Lujza állandóan járt hozzá, és több régi ismerőse is felkereste. Sajnos, ott aztán nem hagyták sokáig, valaki megijedhetett a nagy jövés-menéstől, átvitték a bíróságra, és onnan átkerült a lipótvári fegyházba.

Ezekben az időkben annyit sikerült elérni, hogy felmentették a halálos ítélet alól. Amikor Oroszországból visszajött, azt hitte, hogy mivel van ellene egy halálos ítélet, még felakaszthatják. Ez nem történt meg, mert az akkori államügyész tisztességes ember volt, és azt mondta, hogy minden elítéltnak joga van fellebbezni. Mivel Esterházy az ítélethozatalkor nem volt jelen, most élhetett ezzel a jogával. Akkor a testvére és a család egy bizonyos jóbarátja megkérte Šrobár minisztert, hogy beszéljen Gottvald elnökkel. Annyit megtettek, hogy a halálos ítéletet nem foganatosították, és pár hónap múlva büntetését életfogytiglani büntetésre változtatták.

Utána, szegény, végiglakta szinte az összes börtönt, míg a végén aztán kikötött Mírovnban, de addigra már rettenetesen rossz egészségi állapotba került. Hiába kérte, amikor már nyilvánvaló volt a maga számára is, hogy csak napjai vannak hátra, helyezték őt a nyitrai börtönbe, mert a szülőföldjén szeretne meghalni, ezt nem tették meg. Ötvenhat évesen ment el, nem adták ki a holttestét, mert attól tartottak, hogy sírjához vagy temetésére zarándokoltak volna a magyarok. Pedig ez azokban az időkben teljesen indokolatlan félelem volt a hatalom részéről.

* * *

– Ez volt az Isten akarat. Mindig ezt mondta, amikor felidézte az Oroszországban átélt szenvedéseit. Soha nem szitkozódott. Nem hiába, mélyen hívő ember volt. De hogy mennyire változik az ember élete során, annak ékes példája éppen ő. János gróf egy vidám, mulató fiatalember volt, aki aztán nagyon gyorsan megkomolyodott, miután a háború kitört és már sejtette, hogy ennek rossz vége lesz. Tudta, hogy semmi jót nem várhatunk a szovjetektől és azt is, hogy ők fognak bennünket felszabadítani. Borzasztóan bántotta őt, hogy a zsidókérdés így alakult, felháborítónak tartotta, hogy egy olyan országban, ahol egy pap az államelnök, a parlamentben pedig számos főtisztelendő úr ül, megszavazták a zsidótörvényeket.

Érzéke volt hozzá, hogy ezt a küsszámú, pozsonyi magyarságot összefogja, mint egy nagycsaládot. Óvta, védte a magyarokat, nem akarta, hogy az em-

berek belekeveredjenek kétes kimene-
telű politikai dologba. Arra emlékszem, hogy amikor kezdődtek a tüntetések a visszacsatolás kapcsán, a Ferenciek tere – ami köztudottan egy elég zárt tér, menekülni onnan elég nehéz – gyülekezett a nép. Mi is, mint diákok ott voltunk. Valaki a tömegben felvetette, hogy el kellene menni a Nyerges utcai párházba Esterházyért, hogy jöjjön le és vonuljunk fel. Ő viszont azt üzenté, nem jön ki a tere, és arra kért mindenkit, hogy ne akarjanak felvonulni, hanem mindenki menjen szépen haza, mert ez nagyon veszélyes dolog lenne. Ő már beszélt a belügyesekkel, akik nem adtak engedélyt a felvonulásra, és már ott várakoztak a csetnikek a városháza előtt. Nagyon igaza volt. Nem akart provokálni, és senkit sem akart veszélybe sodor-
ni.

Máskor meg ugyanakkor ki tudta nyitni a száját, ami viszont nem is volt min-

dig jó. Emlékezetes, hogy egyszer Poprádon, amikor várta a Tatra expresszt és helyette jött egy vacak vonat, akkor nagyon hangosan véleményt nyilvánított, és többek közt azt mondta: *Ez is olyan svindli, mint minden ebben az ál-lamban.* Ezt nem kellett volna tennie, mert feljelentés lett a vége.

Amikor 40 éves lett, a születésnapját a Tátrában ünnepelte, ahová a kisebb-nagyobb magyar szervezetek, mint a Toldi Kör meg az EMKE is vittek ajándékot. Apám is ott volt, a Toldi Kör nevében köszöntötte. Ő mesélte, hogy nagyon szép ünnepély volt, a gróf úr tartotta magát, hogy ne legyen annyira megghatott, de amikor az édesanyja megjelent, akkor sírva fakadt. Hiába, érzékeny ember volt. Ki gondolta volna akkor, azon az ünnepségen, hogy ilyen csúnyán fogja végezni?

Lejegyezte: B. VIDA JÚLIA

A kisebbségi élet hatása a magyarságra

A nemzetiségi kérdés

Esterházy előadása a debreceni nyári egyetemen (1942, részlet)

Mi, akik kisebbségi sorsban élünk, a nemzetiségi kérdést nem könyvekből, újságokból, többé-kevésbé elvont előadásokból ismertük meg, hanem a való élet, a mindennapi kemény küzdelem ismertetett meg vele. Ezért különösen hat néha azoknak a fölünyeskedő kisebbségi szakfőfiaknak a megnyilatkozása, akik a kisebbségi életben részt nem vettek, a kisebbségek nyelvét nem ismerik, életviszonyaikról fogalmuk sincs. (...)

Mi közvetlen tapasztalatból tudjuk, mennyi gonddal és mily nehézségekkel jár egy több nemzetiség által lakott ország kormányzása a mai felfokozott nacionalizmus korában. Ezért mi, az országhatáron túl élő magyarok őszinte csodálattal figyeltük boldogult gróf Teleki Pál nemzetiségi politikáját, annak nagyvonalúságát és emelkedett szellemét. Ez a magyar nemzetiségi politika, amely, ma is ugyanazon a síkon mozog, – kedvező kihatással volt a szomszédos államok lakosságára is. A magyar politikai bölcsesség, előrelátás nyilatkozik meg ebben a nemzetiségi politikában, amely biztosítja a nemzetiségek szabad fejlődését, kulturális szabadságát, törvényt alkotott a más nemzetiségek védelmére, eltiltja az elnemzetlenítést és megadja a lehetőséget arra, hogy az összes magyarországi nemzetiség gyermekei anyanyelvükön tanulhassanak az iskolák minden típusában.

Tájékozotva vagyok arról, milyen bőségesen el van látva a rutén nép a visszacsatolt területen, és hogy működik olyan szlovák polgári iskola, amelyben a négy osztálynak összesen 30 növendéke van, s a magyar kormány mégis nagy áldozatkészséggel fenntartja azt. Vannak kisebb helyi hibák, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a magyar államra ma hihetetlen nagy feladatok hárulnak, és a nehézségek a végrehajtás során mutatkoznak a leginkább. Mindenesetre példaszerű az a figyelem és megértés, ami a volt Csehszlovákiától visszakertült területeken a felsőbb állami vezetés részéről a nemzetiségek irányában megnyilatkozik.

Mindezeket a tényeket, mint a kisebbségi kérdés ismerője állapítom meg és tartom szükségesnek megállapítani. Olvasom a külföldi lapokat, járok külföldön, érintkezem külföldiekkel, és látom, hogy a határokon túl ma is folyik magyarellenes propaganda, amely Magyarországot kedvezőtlen színben tünteti fel, különösen a nemzetiségekkel való bánásmód tekintetében. (...)

Magam is kisebbségi sors részese és harcosa vagyok, aki örül mindennek, ami kedvező Magyarországra és a magyarokra, és akit fájdalmasan érint minden hiba, legfőképpen pedig az igazságtalan kritika. (...)

Esterházy János (1901 - 1957)

A történelem színpada rendszerint tömve van tülekedő szereplőkkel. Ezek között vannak ripacsok, magamutogató örültek, unalmas, üresfejú figurák és olyan sugárzó személyiségek, akiket számon kell tartanunk. A hemzsegő szereplők közül sokan megszólítják a világot jelentő deszkákról a mában ülő nézőket. Nem mindegyiküket kell meghallgatnunk és észrevennünk. A nagy zsivajból ki kell szűrni azokat a hangokat, melyek máig hatóan érvényesek. Ezekre kell hallgatnunk!

Gróf Esterházy János is azok közé a személyiségek közé tartozik, akik szellemóriásként két parton állnak. Egyik lábukkal az egykori jelenben – az egyre jobban ködbevesző múltban – a másikkal szilárdan a jövőbe növekvő jelen kontinensén. Ez azonban nem csupán az ő érdeme. A korok nehézségei ismétlődnek. Ha az elmúlt, nagyjából egy évszázadot nézzük, melyet Trianon diletánsai tettek tönkre, úgy érezhetjük magunkat, mintha állandó mókuserékben tipródnánk. Egy tapodtat sem léptünk előre. Mintha megállt volna az idő. Ugyanazok a kérdések és gondok: népszámlálások körüli mesterkedések, reciprocitás, iskolák helyzete, kultúra sorvasztása, asszimiláció... Egyre fogyunk. Mintha kifárasztásunk lenne a cél, hogy azután azt tehesék velünk, amit akarnak. Egyre inkább úgy tűnik, sikerül.

A gróf életének négy korszaka

Megáll az idő?

ka volt. A felkészülést követte a második és harmadik, mely a politikailag aktív időszakához kapcsolódik. A prágai csehszlovák, majd a pozsonyi szlovák képviselőiség és helytállás. Ezt követte a vértanúság. A politikai pálya parlamenti felszólalásait villantjuk most föl.

Belépését a politikai porondra botrány követte. 1932-ben Bécsben tartott beszédében élesen bírálta a Népszövetség tehetetlenségét a kisebbségpolitika területén. Ahogy később kifejtette, „Manapság a baj legnagyobb okozója az, hogy sehol sem találunk őszinteséget. Nemzetközi konferenciák egymást követik. Állítólag az a céljuk, hogy megtanácskozzák, miként le-

1935. június 25-én tartotta a prágai képviselőházban. Ha tizenhat évvel ezelőtt a magyarokat nem kérdezték meg, hol akarnak élni, legalább elvárják, hogy „a mindenkori csehszlovák kormány kisebbségi, kulturális, nyelvi és gazdasági jogainkat 100%-ig be fogja tartani.” – szögezte le. – A csehszlovák kormánynak revideálnia kell a magyar kisebbséggel szembeni bánásmódját. A törvényeket nem tartják be és a gazdasági helyzet reménytelenül romlik. Ennek egyetlen ellenszere van és ezért „ragaszkodunk Szlovenszko autonómiájához.”

Ha a korabeli képviselői beszédek olvassuk, néha csodálkozhatunk, hogy azok

elzárásra ítélték.

Harcát következetesen folytatta, mert nyilvánosan mondta ki Ótátrafüreden: „Mi nem bízhatunk senkiben, csak önmagunkban, mert magunkra vagyunk hagyatva. Az lesz a miénk, amit magunk harcolunk ki magunknak.” (1933. VI.28.)

Parlamenti beszédeit magyarul és szlovákul mondta. A beszélőkre kapásból válaszolt cseh, szlovák vagy német nyelven. Ezek annak ellenére kavartak viharokat, hogy sohasem ragadtatta el magát. Érvelése mindig számadatokon nyugodott, ezért józan, tárgyyszerű és megfontolt maradt.

Hangneme udvarias és előzékeny. Nem hagyta magát

sohasem belerángatni személyeskedésbe, vagy sértegetésekbe. Amikor nem szavazta meg a pozsonyi parlamentben a zsidók deportálását utólagosan jóváhagyó törvényt, fizikailag megtámadták. Akkor is csak védekezett, míg az elnök rendet nem teremtett.

1935 decemberében költségvetési vita zajlott. Felszólalt és beszéde végén alaposan rácăfolt a köztársaság demokratikus voltára. Mindmáig vannak történészek, akik azt szajkózzák, az első Csehszlovák Köz-

társaság (mintaértékű) demokrácia volt. De ez az állam saját törvényeire is fittyet hányt. „Mi sohasem követeltünk olyat, ami nekünk nem jár, hanem csak azt, ami nekünk a békeszerződésben és az alkotmánylevélben biztosítva van. Mivel azonban a magyarság csak arra jó, hogy adót fizessen és a magyarság adófillérjeit arra használják fel, hogy az állam keretét fenntartsák, de jogokhoz a magyarságot nem juttatják, a költségvetést nem fogadhatom el.”

A mindennapokra figyelt és ahol visszasságot tapasztalt, azt adandó alkalommal szóvá tette. Az iskolaüggyel kap-

Az Országos Keresztányszocialista Párt vezérkara

hetne segíteni éppen az őszinteséghiány miatt nagybeteggá lett, sőt már majdnem halódó Európán. De sok orvos nem azt az orvosságot írja fel receptül, amelyet magának szánna, ha ő oly beteg volna. Az a jogos látszat, hogy őszinte a konferenciázó uraknak egyedül az a törekvése, hogy mentől szebb helyen gyűlhessenek ismét egybe.” Akkor még a politikusok úgy látszik érzékenyebbek voltak. A Népszövetségi Liga bécsi kongresszusán a váratlanul kemény és megsemmisítő kritika hallatán elnöklő személy elájult. Az ülés félbemaradt.

Parlamenti szűzbeszédét

bizony gyakorta elkalandoztak a tárgyalt témától. A képviselők ugyanis így játszották ki a cenzúrát. Amit az újságíró nem írhatott le, azt a képviselő kimondhatta a képviselőházban és a korabeli törvények értelmében, az ott elhangzó beszédek nem lehetett cenzúrázni. Ezt Esterházy is tapasztalta. Másutt elmondott beszédei rendszeresen megjelentek (volna) a Prágai Magyar Hirlapban, de a cenzor a lapot ezek miatt elkobozta, vagy éppen fehér foltokkal dicsőítették az álságos csehszlovák demokráciát. Máskor nyilvánosság előtt mondott beszédei miatt beperelték és

csolatosan a következőképpen érvelt: „Az új polgáriiskola-körzetek föllállításával a gyermekek iskoláztatása körzetekhez van kötve, s más körzetekbe csak kivételes engedéllyel vehetők föl. Amely körzetben tehát csak államnyelvű polgári iskola van, ott a magyar gyermekek az államnyelvű polgári iskolába vannak kényszerítve, ha a polgári iskolát akarják végezni. Ha már most tekintetbe vesszük, hogy a magyar többségű határ menti községek egész sorában, mint például Galántán, Dunaszerdahelyen, Párkányban, Szepsiben, Csapon, Tornalján csak államnyelvű polgári iskolák vannak, amelyek most körzetiékké alakulnak, könnyen elképzelhetjük, hogy mit jelent ez a helyzet, ha még hozzávesszük, hogy ezen iskolák tanerői, igazgatói, tanfelügyelői többnyire lelkes csehszlovákok, akiknek legfőbb törekvése ezeknek az iskoláikat látogató magyar gyermekeknek a szlovákosítása.” – mondotta 1937. november 19-ei felszólalásában. – „Amíg az állam korlátlanul állíthat iskolákat - a Slovenská liga egymás után szervezi a magyar községekben az államnyelvű iskolákat -, s még a német Kulturverbandnak is megvan a lehetősége, hogy óvodákat és népiskolákat tarthasson fenn, a szlovenszkói és kárpátaljai magyarságnak erre nincs meg a lehetősége, jöllehet az alkotmánytörvény kimondja, hogy a kisebbségek saját költségükön iskolákat állíthatnak és tarthatnak fenn. Az erre vonatkozó törvény ugyanis Szlovenszkóra és Kárpátaljára nincs kiterjesztve, csupán a történelmi országokra érvényes, és így az iskolaengedélyezés az iskolai állami hatóságok jogkörébe tartozik, amelyek a kérdést rideg bürokratizmussal kezelik és minden magyar iskolaügyben a legnagyobb nehézségeket okozzák...” Majd Josef Sokol egykor közismert pedagógus szavait olvasta eleven parázsként szűklátókörű politikustársai fejére, aki az Ifjú Cseh Párt képviselője volt a bécsi Birodalmi Gyűlésben. 1893. május 30-ai beszédében le-

szögezte: „Egy nép csak akkor fejlődhetik szabadon, ha maga tartja a kezében az iskoláit. A legnagyobb fokú erkölcsstelenség, gyalázatosság és alávalóság az, ha az iskola szentségét megbecstelenítik azért a legnyomorultabb célért, hogy ezáltal érjék el egy nép elnemzetietlenítését.” Tehát az iskolaügyi autonómia mellett szállt síkra. Majd ugyanebben a beszédben levonja az általános következtetést:

„A cseh nép mai vezetői igen hamar elfelejtették, hogy valamikor ők is harcoltak saját népük szabadságáért és jogaiért, bár az ő helyzetük sokkal kedvezőbb volt, mint a mienk, annak ellenére, hogy bennünket most kisebbségi szerződések és nemzetközi kötelezettségek védenek. A cseh nép fiai a volt Monarchiában elérhették a

nimumra csökkenjenek és az egyes államok a lehetőség szerint csak egy-egy nemzetet foglaljanak magukban. A szabály tehát az legyen, hogy az egyes államokban minél kisebb számú nemzetiségi kisebbségek maradjanak és mint ilyenek is teljes egyenjogúságot élvezzenek.” Persze a cseh államfő is vizet prédikált...

A cseh étvágy majd az azt követő amnézia jóval nagyobb volt az egészségesnél. Esterházy későbbiekben mondott szavai is hátborzongatóan időszerűek: „Mi nem engedhetjük meg a magyar nyelvterületek ilyen rohamos elszlávosítását. Bár Önöknek korlátlan hatalmi eszközök állanak a rendelkezésükre, mi mégis teljes erőnkkel fogunk küzdeni népünk elnemzetlenítése és elszlávosítása ellen, és itt nemcsak

60.000 magyarról tudott, az ő véleménye szerint, ennek kétszerese felelt meg a valószínűségnek. A kiépülő szlovák nemzeti-szocialista állam körülményei között sokkal nehezebb helyzetbe került. Am állta a sarat. A szlovák kormányprogram vitájában sem kertelt. Sajnos mindmáig csak vágyálom a nemzetileg semleges állam. „Bizonyos aggodalommal tölt el a «nemzeti állam» fogalmának hangsúlyozása. A tapasztalat már megtanított, hogy az ilyen elv kitűzése a gyakorlatban mit jelenthet. Könnyen odasodródhatunk, amit 20 év alatt kellett tapasztalnunk, és ami joggal volt oka annyi keserűségnek, elégedetlenségnek és panaszoknak: a szlovák nemzet fiai lennének ilyen esetben az I. osztályú állampolgárok, a többi népcsoport pedig a II-ik, vagy III-ik. Nagyon szeretném, ha ezt az aggodalmamat még a vita folyamán eloszlatná a kormányelnök úr!” (1939.XI.28.) Ez a beszéd 72 évvel ezelőtt hangzott el. Ez irányú aggodalmunkat azóta sem oszlatta el senki. Pedig állítólag úgy a szlovák nemzeti, mint a nemzetközi szocializmus – a két ikertestvér-ideológia – a múlté.

Üzen ez a szenvedés által megtisztított és hitelesített élet korunk süket és önfeladó embereinek? Esterházy hetvenhét éve folyamatosan üzeni: „Magatartásunkat nem irányíthatja más, mint az itt élő magyar nemzettest létének, boldogságának és fejlődésének biztosítása. Az erre irányuló munkásságban részt kell vennie minden itt élő magyarnak.” (1934.V.9.)

Amikor a börtönben összetalálkozott Arany Adalbert Lászlóval (1909-1967), megkérdezte tőle:

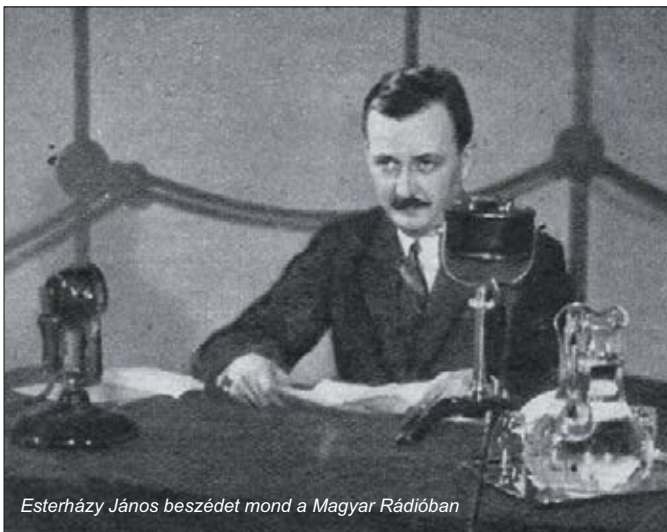
– Laci, ha kijutunk innét, ugye folytatjuk tovább?

– Folytatjuk? – kérdezte vissza a tanár.

– Hát persze, hiszen ez a dolgunk! – mosolygott a megkínzott gróf.

Ő már nem teheti. Vajon kin van most a sor? Megáll az idő, vagy mégis „eppur si muove”?

BALASSA ZOLTÁN

Esterházy János beszédet mond a Magyar Rádióban

legmagasabb polgári és katonai állásokat, tisztségeket, méltóságokat. Gazdasági tevékenységük és kulturális szabadságuk hasonlíthatatlanul nagyobb mértékben volt biztosítva, mint a miénk. A szlovák nép fiai előtt is - minden ellenkező állítás dacára - nyitva volt az érvényesülés útja a régi Magyarországon.” Majd Masarykot idézi: „Ha tartós békét akarunk elérni, akkor a nemzetiségi kérdést radikálisan kell megoldani, mert enélkül nincs tartós béke Európában. Számolni kell a ténnyel, hogy az új Európában is lesznek nemzeti kisebbségek és vegyes nemzetiségű államok, azonban arra kell törekedni, hogy a nemzeti kisebbségek a mi-

a jóérzésű csehek, hanem a külföld segítségére is számíthatunk...”

Ez a beszéd az első Csehszlovák Köztársaság alkonyán hangzott el. A huszadik esztendőben hiába készültek az ünneplésre, a politikai események elvették mindenkinél a kedvét ettől. Ez a beszéd akár összegzése is lehetne annak, amit Szvatkó Pál (1901-1959) neves publicista oly szellemesen és egyben tömören fogalmazott meg. Csehszlovákiában a kisebbségek alulról szagolták a demokráciát. Az 1938/39-es események kapcsán megváltozott a helyzet. Esterházy az „önálló” Szlovák Köztársaságban maradt. A hivatalos statisztika

Nyitrától nyugatra, Új-lak községben lakunk dédanyám, gróf Forgách Lujza, báró Jeszenák Jánosné családi birtokán. Dédapám, Nyitra főispánja, részt vett az 1848-as magyar szabadságharcban és ezért 1849-ben a császári katonai bíróság halálra ítélte és kivégeztette (okt. 10.).

Veje, nagyapám, gróf Esterházy János, mint fiatal katonatiszt ugyancsak részt vett a szabadságharcban és a világosi fegyverletétel után besorozták egy császári büntetőszázadba. Vagyonát a függetlenségi harc szolgáltatába állítván, annak nagy részét elvesztette. Új-lakon telepedett le felesége, Jeszenák János leánya, Gizella, hozományként kapott birtokán. Az 1867-es kiegyezés után Esterházy nagyapám bekapcsolódott a politikai életbe, és Pozsony vármegye főispánja lett.

Azonos nevű fia, az én édesapám, Pozsonyban született az óváros közepén, a Mihálykapu u. 3. sz. alatt, az arkangyallal díszített várostorony tövében. Édesapám a 9. huszárezred hadnagya, a hadiakadémiáról kiváló eredménnyel kikerülve vezérkari kapitány lett. A vidéki helyőrségekben megdöbbenéssel tapasztalta a nemzetiségi politikai vezetők és a magyar kormányzó hatalom közötti fokozódó feszültséget. Apám hamarosan rájött arra, hogy ez a feszültség milyen veszélyeket rejlhet magában Magyarországra nézve. Alapos munkába fogott, hogy összegyűjtse hazánk nemzetiségi problémáinak dokumentumait. Mivel egészen e probléma megoldásának kívánta szentelni magát, s ezzel elkötelezte magát a politika mellett, kilépett a hadseregből.

1898-ban feleségül vette anyámat, és letelepedett Új-lakon, hogy birtokával foglalkozzék, és előkészítse politikai tevékenységét. Új-lakon

született három gyermeke: én, mint legidősebb 1899-ben, János fivérem 1901-ben és húgom Mariska 1904-ben.

Gyermekkoromra vissza-

vai szent végrendeletként kísérték végig egész életén.

Édesanyám, szül. Tarnowska Erzsébet grófnő, 30 éves korában megözvegyült. Életét az édesapánktól örö-

meg édesapám átlagon felüli intelligenciáját, érzéseinek ritka nemességét és ragyogó humorérzékét.

Édesanyám beszélt nekünk dédapánkról, báró Jeszenák Jánosról, a szabadságharc mártírjáról is. Megmutatta könyvtárunkban régi és új könyvgyűjteményét, arcképeit, személyes tárgyait és az életéről és haláláról szóló írásokat. Küzdelmének és hazájáért hozott áldozatának emléke betöltötte a házat.

Nagy fehér kastélyunk a XVIII. században épült. Az eredeti manzárd tető tűzvész következtében leégett és egyszerű eternit tető került a helyébe. Ablakait szürke kő keretezte és a vadszőlő majdnem teljesen benőtte a falait. Nyáron a zöld zsalogáterek kívülről vidámságot árasztottak és a szobákat megvédték a nap hevétől. A földszinten a szalonokat, a „goldkabinet”-nek nevezett budoárt, az ebédlőt, a könyvtárat és a dohányzót XV. Lajos korabeli gyönyörű faburkolat díszítette. A házi kápolna oltára és freskókkal díszített boltívei szintén XV. Lajos korabeliek. Ez a kápolna volt mindig az úrnapi körmenet harmadik stációja. A szentségek fogadására édesanyám rózsák tömegével és fehér orgonával díszítette a kápolnát. Tömjénnel vegyült illatukat sokáig őrizték a falak. Elsőáldozásunk idején is ez a balzsamos illat töltötte be a kápolnát. Nyáron, szélesre tárt ajtajából a napsugarak megvilágították a fehér kőpadlóját és a boltív melegszerű freskóit. Ajtajából néhány kikopott szürke kőlépcső vezetett a rózsakertbe.

A parkon túl Új-lak fehérre meszelt házaiban és majorságainkban csakúgy, mint a környező falvakban szlovákok éltek. Magyarok csak a kastélyok urai, az intézők és a köztisztviselők voltak. Nyitrán és környékén már sokkal több magyar lakott. (...)

Esterházy Lujza emlékezései

Részletek a Szívek az ár ellen című könyvből

Papa megáldott mindhármunkat, és alig hallhatóan azt mondta János fivéremnek: „Légy mindig jó magyar, fiam, kisfiam...” Jánost édesapánk utolsó szavai szent végrendeletként kísérték végig egész életén.

tekintve, apámat íróasztalánál ülve, papírok fölé hajolva látom, amint jegyzeteket készít, olvas és szüntelenül ír. Az akkor kidolgozott politikai terveit magával vitte a sírba. Tíz napi betegség után édesapám 1905. szeptember 2-án meghalt, 42 éves korában. Halálának előestéjén magához hívatta gyermekeit.

Édesanyám az ágyához vitt minket, Papa megáldott mindhármunkat, és alig hallhatóan azt mondta János fivéremnek: „Légy mindig jó magyar, fiam, kisfiam...” Jánost édesapánk utolsó sza-

költ új-laki birtokon teljesen gyermekeinek szentelte.

Anyám lengyel származású volt. Apja, Tarnowski Stanislaw gróf, a krakkói egyetemen a lengyel irodalom tanszékét vezette.

Anyám annyira szerette urát, hogy érzelmileg magyar lett.

Sokszor beszélt nekünk róla, később felolvasta leveleit és megmutatta a munkaszobája szekrényeiben őrzött iratait.

Ezekből az édesanyámtól hallott, és később elolvasott feljegyzésekből ismertem

Esterházy szülőföldjén

Az újlaki kastély egykor

Nyitra-vidék magyarsága abban a szerencsés helyzetben van, hogy a táj szülöttjeként tarthatják számon gróf Esterházy Jánost.

Nem csak földiként érezzük magunkénak a mártír sorsú politikust. Külön tiszteljük, mert 1938-ban nem a könnyebb és egyszerűbb utat választotta, nem hagyta magára a szlovák államban rekedt mintegy 65-70 ezer magyart, ha-

nem sorsközösséget vállalva velük szülőföldjén maradt, és mindent megtett sorsuk jobbra fordulásáért.

Gróf Esterházy János rendszeresen megfordult a Nyitra-vidéki falvakban, látogatta a magyarság búcsújáró helyeit, találkozókra vett részt a falvak vezetőivel.

Szülőhelyén, Nyitraújlakon a helybeliek emlékezete istenhívó, igazságos, segítőképz embert őriz. A grófi család má-

A jelképes sír

ig tiszteletnek örvend főleg az idősebb lakosok körében. Sajnos, a fiatalabb generáció az információit a hivatalos, magyarellenes propagandából meríti. A szemléletváltáshoz időre van szükség, de bizakodásra ad okot, hogy a helyi plébános és a polgármester is nyitott Esterházy János személyének, munkásságának tárgyilagos megismerése kapcsán. Az önkormányzattal együttműködve teszünk azért, hogy a község honlapjára kerülő Esterházyval kapcsolatos információk valósak legyenek, és így a szlovák közvélemény is pontos képet kapjon a mártír gróf életútjáról.

Az 1989-es fordulat után azonnal igyekeztünk az agyonhallgatott Esterházy János emlékét feleleveníteni. 1990-ben a nyitrai egyetemisták keresztet állítottak az újlaki családi sírkertben. Azóta a jelképes sír mellett évente, születése és halála évfordulójának táján a zoboralji magyar szervezetek képviselőivel együtt magyarországi közjogi méltóságok részvételével emlékezünk. Ez a jelképes sír az egyetlen hely, ahol kegyeletünket le róhatjuk. A grófi családi kastély a nyilvánosság számára nem látogatható. Elme-gyógyintézet működik benne.

TÓTH KLÁRA (Zoboralji Kulturális és Információs Központ)

A családi sírbolt Nyitraújlakon

A nyitraújlaki emléktábla-avatás programja

A Magyar Köztársaság Nagykövetsége, az Esterházy János Polgári Társulás, a Szent György Lovagrend Felvidéki Nagypriorátusa, valamint a Zoboralji Kulturális és Információs Központ közös szervezésében kerül sor 2011. március 13-án a nyitraújlaki római katolikus templomban az Esterházy-emléktábla avatására.

14.30 Nyitraújlak, Esterházy család sírboltja:
Esterházy János jelképes sírjának megkoszorúzása

15.00 Nyitraújlak, római katolikus templom:
Szentmise az újlaki gróf Esterházy család emlékére
Emléktábla-szentelés Esterházy János születésének 110. évfordulója alkalmából
A szentmisét celebrálja **Đurčo Zoltán**, a Nyitrai Egyházmegye püspöki helynöke
16.30 Nyitraújlak, kultúrház:
A szombathelyi Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium tanulóinak műsora

Esterházy Jánost rehabilitálni kell!

Minden közösség önbecsülése szempontjából fontos, hogy tisztelje, felmutassa nagyjait, azok példáját. A közösségi összetartó erő gyarapodik ezáltal.

Bonyolítja a dolgot, ha az adott személyiségre, annak tevékenységére különböző nézetek vannak. Ilyenkor a tárgyyszerűség és a dokumentumok ereje lehetne a meghatározó. Ez azonban sajnálatos módon nem működik akkor, amikor az egyik tárgyaló fél – jelen pillanatban a szlovák többség – nem az igazságot keresi az adott ügyben, nem mer (és talán nem is akar?) szembenézni a második világháború utáni cselekedeteivel.

Mindannyian tudjuk, hogy a szélesebben értelmezett rehabilitálás lehet jogi, politikai és társadalmi természetű. S mivel Esterházy János esetében egy kisebbségi közösség politikusról van szó, aki a többségi nemzet sovénizmusának esett áldozatul, talán joggal beszélhetünk közösségen belüli újra elfogadásról és külső, formális rehabilitációról.

1990 után, miután a szlovákiai magyar sajtóban és közéletben szabadon lehetett beszélni Esterházy személyéről, életéről és kálváriájáról, a közösség Esterházy Jánost újra a sajátjának fogadta el. Az idősebb generációból sokan hitet tettek mellette – ezek közé a pozitív módon emlékezők közé tartoznak szülőhelye, Nyitraújlak szlovák nemzetiségű polgárai csakúgy, mint az a szlovák katolikus pap, aki együtt volt vele a börtönben, s annyira hatott rá Esterházy nemes viselkedése, hogy egyenesen szentnek nevezte őt. Az ő tanúságtételével magyarázható František Mikloško hozzáállása is ehhez a kérdéshez, ugyanis a hivatkozott katolikus pap később Mikloško lelkiatyjává is vált és hatására alakult ki Mikloško Esterházy-képe.

1993 után a szlovákiai magyar politika is úgy érezte, hogy fel kell karolnia az Esterházy-témát. 1994-ben május 15-ikét, tehát azt a napot, amikor Esterházy a zsidó kódex ellen szavazott, a szlovákiai magyarság emléknapjának nyilvánítottuk. Ezen a napon adjuk ki hagyományosan a Pro Probitate-Helytállásért díjat.

Teljesen ellentétes az ezzel

kapcsolatos helyzet a szlovák társadalomban. A szlovákság máig húzódo, sok problémát okozó hiányossága, hogy még nem nézett szembe a saját igazi történelmével. Szlovákiában a szabadság beköszönté, 1990 óta egy sajátságos civilizációs küzdelem zajlik, amelynek egyik velejárója a mítoszgyártás, illetve a saját problémák elhallgatása. Esterházy esete és személye is sajnálatos módon ebbe a kategóriába tartozik. Az ezzel kapcsolatos belső beszélgetéseken néha elhangzik, hogy személyének, munkásságának rehabilitálása a magyarokkal szemben a 2. világháború után megvalósított nacionalista meghurcolások kritikáját is jelentené, s erre Szlovákiában ma nincs politikai akarat. Hogy teljesen világos legyen, miről beszélek, engedjenek meg egy idézetet a Proces s dr. J. Tisom - Spomienky c. kötetből, amelynek szerzői a Tiso-per két

kulcsfigurája, Anton Rašla vádló és Ernest Žabkay védőügyvéd. A könyv 62. oldalán Rašla az alábbiakat írja: „Akkoriban olyan pszichózis uralkodott, hogy ha a Nemzeti Bíróság elé bárki németet odaállítottak volna, aki a Szlovák Állam idejében tevékenykedett, s mindegy, hogy katonai, politikai, gazdasági vagy más jellegű posztot töltött volna be, a bírák nyugodt szívvel halálra ítélték volna mindannyiukat (lásd pl. Ludin esetét). Egyrészt azért, mert a németek csatlósai, Tiso, Mach és a többiek, minden vétket a németekre kentek, másfelől pedig azért, mert úgy tűnt, hogy a németekkel szembeni szigorú ítéletekkel a bírák mintha egyfajta feladatleltéssel statisztikát szerettek volna feljavítani. Szeretném megjegyezni, hogy a *nemzeti* megjelölés, amely a szlovák és a cseh népbíróság nevében helyet kapott, nem elsősorban azt a szándékot tükrözte, hogy itt a nemzet, a nép ítélkezik, sokkal inkább azt, hogy itt *nemzeti szempontok alapján* ítélik meg. Csehországban ezt a németekkel szemben alkalmazták (ott, úgy gondolom, joggal), míg Szlovákiában a magyarokkal szemben.

A nemzeti típusú alkalmazás példája a München előtti csehszlovák parlament és a későbbi Szlovák Állam parlamentje volt képviselőjének, a Magyar Párt elnökének, Esterházy Jánosnak a pere (halálbüntetés, amit később megváltoztattak). Amikor az ítélet elhangzása után megkérdeztem Daxner dr.-t, miért ilyen szigorú a büntetés, hiszen ő volt a szlovák parlament egyedüli képviselője, aki nem szavazott a zsidó kódexre, azt válaszolta nekem: „*ugyan, hiszen magyar!*”

Nos, ezt a szemléletet kellene már végre meghaladni, s meggyőződésem, hogy az a legtöbbet a szlovák köz-

életnek, a szlovák tisztánlátásnak használna.

1998-ban, miután először kerültünk kormányra, magam is fontosnak tartottam, hogy ebben a kérdésben megpróbáljunk előrelépni. Miniszterelnök-helyettesként magamhoz kérttem az akkori igazságügyi minisztert, Ján Čarnogurskýt, akinek édesapja jól ismerte Esterházyt, s aki bizonyos fokig maga is Esterházy tisztelői közé tartozik. Megkértem őt, készítsen az igazságügyi minisztérium egy elemzést Esterházy János lehetséges rehabilitációjáról. Az elemzés 1999-ben elkészült, s az alábbi fő téziseket tartalmazta: mivel Esterházyt a népbíróságokról szóló korabeli törvény alapján ítélték el, s a folyamat során többször is megsértették még az oly tökéletlen népbírósági törvény rendelkezéseit is, elvi szempontból nem lenne akadálya az Esterházy-per újrafelvételének. Jogi akadálya azonban van, mégpedig az, hogy a népbíróságról szóló törvény a negyvenes évek végén megszűnt, utolsó előtti paragrafusa pedig azt mondta ki, hogy az eme törvény alapján hozott ítéletek esetében fellebbezésnek helye soha nem lehet. Megjegyzem, erre a paragrafusra hivatkozva utasította vissza a szlovák Legfelsőbb Bíróság Esterházy Alíz ama beadványát is, amelyben néhány évvel ezelőtt kérte apja perének újrafelvételét. Jogi szempontból az igazságügyi minisztériumi elemzés két megoldási lehetőséget javasolt. Az első: a szlovák parlament hozna egy olyan törvényt, amely lehetővé tenné a népbírósági ítéletek újratárgyalását, s ezzel megnyitná a lehetőséget a rehabilitáció előtt. Igen ám, csak hogy talán a sors iróniája, hogy ugyanazon törvény ugyanazon paragrafusa alapján ítélték el dr. Jozef Tisót is, s rajta a halálos ítéletet végre is hajtották. Egy ilyen perújra-

felvétel tehát a szlovák második világháborús történelem Pandora szelencéjének megnyitását jelentené, s ettől nagyon megriadtak a kollégáim, maga Mikuláš Dzurinda akkori miniszterelnök is, akivel szintén beszéltem erről a kérdéstről.

Maradt volna, s maradna mindmáig egy másik, talán elegánsabb út is, egy lex Esterházy meghozatala, amely három paragrafusból állhatna, s Esterházy esetében perújrafelvételt tenne lehetővé. Ehhez azonban meg kellene változnia a szlovák nemzeti szemléletnek amelyről már fentebb szoltam, amely jelenleg ezt az utat sem teszi járhatóvá, s amely a csehek németektől való féltelmére támaszkodva inkább konzerválja, mintsem felülbírálná önmagát.

Lényegében ugyanez az akadály áll az egyházi boldoggá avatás előtt is, ahol a kérdés sikeres felvetését bonyolítja a szlovák katolikus egyház nacionalista szemlélete. A vélt állami érdekre való hivatkozás és a nacionalista gátlások ötvözete erősen befolyásol több szlovák történészt is. Nem segíti elő a kérdés rendezését a szlovákiai zsidó közösség több tagjának elutasító álláspontja sem.

Itt tartunk most. Én úgy gondolom, Esterházy János rehabilitálásának kérdése messze túlmutat önmagán. Itt nem csupán egy emberrel, egy politikussal szembeni igazságtételről, nem is csupán a szlovákiai magyar közösség rehabilitációjáról van szó. A szlovák nemzeti tisztánlátás, az egészséges szlovák nemzeti fejlődés esélyeinek növeléséről is. Mindezek miatt kell tehát folytatnunk erőfeszítéseinket – abban a reményben, hogy egyszer csak eljön annak a szlovák politikai és társadalmi elitnek is az ideje, amely már képes lesz felülemelkedni korlátain és képes lesz felnőtt módon önmagát felemelni szellemileg is a 21. századi európai gondolkodás szintjére.

CSÁKY PÁL

Etikai normák szerint rendezni a kérdést

Esterházy János egykori bírói ítéletből egyértelműen látszik, hogy olyan politikai ítélet született, amely objektíve létező tényeket nem vett figyelembe, és ez a jogilag erősen kifogásolható ítélet mind a mai napig érvényben van. Az Esterházyt elítélő restitúciós törvény határait új törvény elfogadásával lehetne megszüntetni, s ehhez legfőképp politikai akaratra van szükség. Ha Szlovákia és a szlovákok etikailag is a jelenlegi európai formákhoz akarnak igazodni, akkor ezt a kérdést nem lehet megkerülni, s az etikai normák szerint kell rendezni. Felfogásom szerint a megfelelő etikai módszer keresése és megtalálásába beletartozik az is, hogy Esterházy Jánosról szabadon lehet beszélgetni, akár a budapesti parlamentben is. Az ő jogilag helytelen és igazságtalan politikai ítéletére a mai kornak kell etikailag megfelelő, koherens megoldást adni. Ez erkölcsi kötelessége Szlovákiának, ha el akarja foglalni Európában az őt megillető helyet.

(Ján Čarnogurský, igazságügyi miniszter válasza Roman Hoffbauer képviselő interpellációjára a Szlovák Nemzeti Tanács 2001.március 29-ei ülésén)

7832

Rossz lelkiismeret

Teljesen egyértelmű, hogy az Esterházy probléma miről is szól voltaképpen: a rossz lelkiismeretről. A szlovák politika újra és újra visszatér a „magyar kérdéshez”, nemrégiben pl. a szlovák Nemzeti Emlékezet Intézete azt az utasítást kapta, hogy vizsgálja meg a magyarok szlovákokkal szembeni diszkriminációját.

Hasonlóképp Csehországban sem hajlandó senki a szégyenletes beneši dekrétumokra, illetve a németek kollektív elűzésére önkritikus szemmel tekinteni. A cseh politikusok továbbra is populista módon védelmezik a cseh érdekeket, a szlovákok pedig a saját szlovák érdekeiket. Beneš elnök ismétlése közepette kevés esély marad az Esterházy János becsületes és határo-

zottan humánus magatartásának elismertetésére. E lelkesen nemzetieskedő légkörben nem jut lehetőség arra, hogy elismerést kapjon egy olyan ember cselekedete, aki úgymond azzal vétkezett, Csehszlovákia határaitól más elképzelései voltak, s itt élve is saját nemzetének védelmére kelt.

Itt tehát nemcsak Esterházy János személyéről van szó, hanem a múltunkhoz való hozzáállás egészéről. A múlttal kapcsolatban jogálamlanként hivatkozunk országunkra, annak ellenére, hogy Masaryk és Beneš „egységes csehszlovák nemzetről” beszélt az első világháborút követő határviták és a II. világháborút követően a németység elűzése kapcsán is.

Esterházy az állami szervek számára „ellentmondásos”, miközben azokról a szlovák képviselőkről, akik kortársaiként Szlovákia elszakadásáról döntöttek, és vele elmentésen a zsidók deportálása mellett voksoltak, szembesíten mmesen hallgatnak.

(Részlet a cseh Petruška Šustrová: Az Esterházy probléma című tanulmányából - a Charta 77 volt szövege)

A mirovi börtönerőd

Esterházy Jánosra emlékezik a Pázmaneum Társulás is

„Szívünk, lelkünk nagy kincsét, nemzeti öntudatunkat és Krisztus Urunkba vetett hitünket ne tévesszük szem elől egy pillanattig sem. Ápoljuk, őrizzük ezt, mert ez az egyetlen pozitív érték, amelyet senki el nem vehet, és melynek varázslatos ereje átsegít a legnehezebb megpróbáltatásokon.” (Új Hírek, 1940. december 24.) Esterházy János a felvidéki magyarság legki-

emelkedőbb vezéralakjaként tevékenykedett a két világháború közti, küzdelmekkel és megpróbáltatásokkal teli időszakban.

A keresztény hit buzgó megvallója, az üldözöttek önfeláldozó és bátor védelmezője volt minden veszély közepette. Felemelte szavát mindenemű diktatúra és jogtiprás ellen. Kereszténysége és magyarsága miatt neki is az üldöztetés és a szenvedés

jutott osztályrészül. Hosszú évekig tartó raboskodás után 1957. március 8-án halt meg a morvaországi Mirov börtönében.

2011-ben, születésének 110. évfordulóján életpéldájára emlékezve foglaljuk imáinkba nevét. 2011-ben a Pázmaneum Társulás révén, különböző rendezvények, megemlékezések formájában minden magyar közösségben szeretnénk kifejezni személye és lelki

nagysága iránti szeretetünket és tiszteletünket, s imádkozunk azokért, akiket magyarságuk miatt ma is üldöznek, mint egykor Esterházy Jánost. Ennek szellemében a 2011-es év minden hónapjára Esterházy János egy gondolatát adjuk közre a Tisztelt Olvasónak elmélkedésre.

THDR. KARAFFA JÁNOS,
a Pázmaneum Társulás
elnöke

Ima Esterházy János emlékezetére

A béke és igazságosság megőrzéséért Könyörgjünk! Esedezve kérjük irgalmat, Istenünk, születésének 110. évfordulóján, gyermekedért, Esterházy Jánosért, aki az evangélium terjesztésében kitartóan közreműködött. Őt, aki a keresztény hit buzgó megvallója, s az üldözöttek önfeláldozó és bátor védelmezője volt, kérünk, vezesd a béke és a világosság országába, szentjeid körébe. Istenünk, te kinyilatkoztattad, hogy a békességszerzők a te gyermekeid. Kérünk, add meg nekünk, hogy szüntelenül megvalósítsuk azt az igazságosságot, amely magyar nemzetünk és minden nép számára egyedül képes biztosítani a tartós és igaz békét. A mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Fiad által, aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön-örökké. Ámen. (A Római Mise-könyv könyörgései alapján)

Könyörgés

„Urunk, Igazság Napja – aki Isteni Igazságodnak fényével az egész világot beragyogtad, segíts, hogy a szent ügy, amiért Esterházy János szolgád annyi hányattatás között mártírhálált szenvedett, napjainkban megvalósuljon közöttünk.

Hallgass meg Urunk!”

(Esterházy Alice)

YAD VASHEM

a Holokauszt Mártírjainak és Hőseinek Emléktétele

Méltató levél

A Yad Vashem és az Igazak Bizottsága méltatását és köszönetét kívánja kifejezni

gróf Esterházy János

felé a zsidók – náci és kollaboránsaik vezette – kiterjedt üldöztetések a zsidó családoknak nyújtott segítségért. Ennek során gróf Esterházy megengedte a zsidóknak, hogy birtokán tartózkodjanak, másoknak pedig abban segített, hogy Magyarországra menekülhessenek. Segítségével az üldözött zsidók túl tudták élni a Holokauszt horrorját.

Az Igazak Bizottsága a 2010. májusi ülésén döntött jelen Méltató levél kibocsátásáról.

A Gróf Esterházy János emberséges magatartásáról szóló tanúsítványt a jövő generációi javát szolgálva megőrizzzük levéltárunkban.

Avner Shalev

Yad Vashem igazgatóságának elnöke

Jeruzsálem, 2010. június 24.

Boldoggá avatását kezdeményezik

Az Esterházy János Társulás ügyvivője, **Peczár Károly** szerint nem csupán a néhai gróf jogi rehabilitációja a cél, hanem a keresztény politikus boldoggá avatása is. Az olmtúzi püspökség már elindította Esterházy boldoggá avatási perét. Ebben a püspökség az illetékes egyházi hatóság, mivel Esterházy az e püspökséghez tartozó mívóvi börtönben halt meg. Az ottani jezsuita Lizna atya volt a fő kezdeményező, aki Esterházy közvetítését kérve fohászkodott gyógyulásért, és csodás módon kigyógyult rákbetegségéből.

MAGVETŐ

Az egyháztörténelem jelentős alakja

Gróf Esterházy János hitvalló kiemelkedő képviselője mind

a magyarságtudatnak, mind pedig a hiteles keresztény-

ségnek. Vértanúságával bizonyított Istenszeretete és hazaszeretete a magyar történelem és az egyháztörténelem jelentős alakjává avatta őt. Egy olyan korban, amelyben fájdalmasan éljük meg a magyarság egységének hiányát és sokaknak az elkötelezett hittől való eltávolodását, mindenképpen szükség van az Esterházy János-hoz hasonló példaképek szemünk elé állítására és követésére.

(Dr. Bábel Balázs kalocsai kecskeméti érsek nyilatkozata a 2008-as Esterházy emlékévként alkalmából)

Rendkívüli időkben élünk: miközben a tudomány ma sem képes élő sejtet előállítani, vagyis igazolja, hogy az élet a Teremtő műve, mi, emberek még mindig hamis prófétákra hallgatunk. Szülőföldünkön egyre fogy a magyar, falvainkban-városainkban nincsen kellő munkalehetőség, fiataljaink idegen országokba kényszerülnek, megalázó feltételek között, jövőt alapozni. Maholnap tanulóik nélkül maradnak iskoláink, s a közelgő népszámlálás sem ígér semmi jót számunkra. Eljött az ideje, hogy megpróbálkozzunk az utolsó lehetőséggel fennmaradásunk érdekében: meg kell tanulnunk imádkozni. Ezért kezdeményezzük az Esterházy János imaútján önszerveződő lelki mozgalom elindítását a Felvidéken. Esterházy János (1901–1957) mindnyájunk számára példakép Krisztus követő életével, rendíthetetlen hitével és azzal, ahogyan más nemzetiségű és vallású embertársaihoz viszonyult. Egyedülként nem szavazta meg a szlovák parlamentben a „zsidó törvényt”. „A mi jelünk a kereszt, nem a horogkereszt”, és: „Mi a szlovák népet mindenkor testvérünknek tekintettük... Az ezer éves sorsközösség az Úristen műve volt, és ezt a sorsközösséget emberi erő szét nem bonthatja” - vallotta. Esterházy János vértanú ezért ma is szellemi vezetőnk, bár

Esterházy János imaútján

nevét alig-alig ismerik a mai magyarok... Szeretnénk, ha mindegyik magyarok lakta településen akadna legalább egy kortársunk, aki csatlakozik hozzánk, mert ne feledjük: a kesergés rombol és megbetegít, míg az ima reményt kelt és megerősít. Legbecsesebb nemzeti jelképünk, világraszóló Szent Koronánk képi programjának üzenete: jó szavakkal és cselekedetekkel gyógyítsuk egymást! Ez a kül-

detésünk. Váltsuk valóra és ne csüggedjünk most sem, amikor a Földön mindennap folyik a vér és természeti katasztrófák pusztítanak.

Fohászkodjunk:

Kedves Teremtő Istenünk! Köszönjük neked az élet ajándékát. Köszönjük, hogy elküldted közénk Szent Fiadat, Jézus Krisztust, aki megmutatta: a hozzád való hű-

ség és a mindenkire és mindenre áradó szeretet az öröklétbe emel. Köszönjük neked, hogy Boldogasszony Anyánk, Jézus Krisztus édesanyja, nemzetünk oltalmazója gondot visel ránk minden időben. Köszönjük beavató Koronánkat, akiből a Szentlélek hatalmas, mégis szelíd ereje árad, hogy felismerhessük: Jézus király az Út, az Igazság és az Élet. Kedves Teremtőnk, köszönjük, hogy magyarok lettünk. Választott Fiad, Esterházy János vértanúságára tekintve add, hogy az ő boldoggá avatásának kegyelmében részesülhessünk, s az Ő példája nyomán kérünk, hogy Fiad által valamennyien megtérhessünk és más nyelvű lelki testvéreinkkel együtt itt a Kárpát-hazában építhessük fel Országodat. Amen

Kedves Lelki Testvérünk! Hívja fel ismerősei figyelmét az imaláncra, de ne feledje: nem a létszám, hanem az elkötelezettség a fontos!

Jelezze: társul-el hozzánk? Naponta este 9 és 10 óra között együtt fohászkodhatunk.

Szeretettel: Batta György író, Magyarok Szövetsége, Telefon: 0907 177-817, E-mail: batta.gyorgy@gmail.com, levélcím: Batta György, biskupa Királya 27/10, 945 05 Komárom.

Esterházy János állásfoglalása a zsidókérdésben

Esterházy volt a szlovák parlament egyetlen képviselője, aki 1942. május 15-én a 68/1942-es alkotmányi törvény ellen szavazott, ami a zsidóság kitelepítéséről szólt. A szlovák sajtó keresztüztüzébe került. Így indokolta az álláspontját: „Veszélyes útra tért a szlovák kormány akkor, amikor a zsidók kitelepítéséről szóló törvényjavaslatot benyújtotta, mert ezzel elismeri jogosságát annak, hogy a többség a kisebbséget egyszerűen ki-erudalhatja. ... Én ellenben, mint az itteni magyarság képviselője leszögezem ezt, és kérem tudomásul venni, hogy azért nem szavazok a javaslat mellett, hanem ellene, mert mint magyar és keresztény és mint katolikus a javaslatot istentelennek és embertelennek tartom.” Esterházy János 1944-ben zsidók, csehek, szlovákok, lengyelek százainak segített a szökésben. Magyarország 1944. októberi német megszállása ellen memorandumban tiltakozott.

A börtönben szentté változott

Alapjában véve a szlovákok közül még mindig egyedül vagyok, de Esterházy életében találtam olyan momentumokat, amelyek lenyűgöztek. Ő a nemzetéért halt meg, elmehetett volna, de itt maradt, s ez titokzatos dolog. Misztérium, hogy valaki annyira akarja, hogy a nemzete jelen legyen ebben a térségben, hogy az életét áldozza érte. És később, a börtönben, nem mindenki bírta ki. Ő ott nem hogy megváltozott, szentté változott át, szentségben halt meg, megbocsátott mindazoknak, akik ártottak neki. Haldokolt, és szeretet, megbocsátás volt a szívében. Ez az ember valamiképpen még mindig itt jár, felfedezetlenül. Úgy gondolom, hogy még a magyarok között sem elég népszerű. Valami most mintha mozdult volna, de korábban, beleértve magamat is, alig voltak páran, akik felhívták rá a figyelmet.

(František Mikloško, a parlament egykori alelnöke, színtele az egyetlen Esterházy János mellett kiálló szlovák közéleti személyiség Kossuth rádióknak 2011.3.1-én adott nyilatkozatából)

Esterházy János és a szenciek

A meghíúsult emléktábla-avatás

„43 év telt el azóta, hogy gróf Esterházy Jánost az észak-országi koncentrációs táborból Pozsonyba szállították ezen az úton. Szenchez közeledve reménykedve, várakozóan kémlelte a sötétben a kis Mária-szobrot. Nagy öröme négy évi deportálás után sikerült meglátnia a rabszállító autóból ezt a lourdes-i Mária-szobrot, amely lelki szemei előtt lebegett, amikor az orosz táborban Szűz Máriához fohászzkodott.”

1994-ben **Duray Rezső**, az MKDM szenci alapszervezetének elnöke e szavakkal nyitotta volna meg az emléktábla-avató ünnepséget. A beszéd akkor elmaradt, ahogyan az avatás is. A Matica slovenská tiltakozása miatt a város elutasító álláspontra helyezkedett. A képviselők többsége tartózkodott, azaz nem szavazták meg a tábla-avatást.

– Minden elő volt készítve, a meghívókat elküldtük, a vendégek között szerepelt volna a gróf lánya, Esterházy Alice is. Három nappal a tervezett avatás előtt, 1994. június 16-án azonban Szenc város önkormányzata rendkívüli ülést tartott, s nem járult hozzá az emléktábla ünnepélyes leleplezéséhez. Pedig korábban a polgármester is vállalta, hogy beszédet mond. A táblát az Esterházy János leveleiben kétszer is említett lourdes-i barlang falán helyeztük volna el, hiszen az ott lévő Mária-szobor

meghatározó emlék volt a raboskodó gróf számára. Az emléktáblát azóta is a garázsban őrzöm.

Az elutasítás hivatalos indoka az volt, hogy Esterházyt a hazaárulás vétké és az ítélet alól nem mentették fel. A Matica slovenská városi szervezete szerint Szenc városi lakossága számára az MKDM aktivitása elfogadhatatlan volt, sőt Szlovákia területi épségének megbontására irányuló újabb kísérletnek, provokációnak tekintették. Állásfoglalásukban Esterházy grófról, mint hazaárulóról és bizonyítottan magyar kémről beszéltek, aki politikai tevékenységével hozzájárult Szenc újbóli Magyarország-hoz való csatolásához az 1938-as bécsi döntést követően.

A tervezett ünnepségből országos szlovák ügy kerekedett, ráharapott a média, a Pravda címlapján tette fel a kérdést: Emléktáblát egy kémnek? Az MKDM minder-

Duray Rezső a garázsban őrzött emléktáblával. rajta a szöveg: Cselekedjünk egyetértésben és szeretetben.

(DURAY ZOLTÁN FELVÉTELE)

re nyilatkozatban reagált „A városban keltett légkör és a kialakult helyzet nem méltó Esterházy János keresztény szellemiségéhez, szerénységéhez, egyetemes ember-szeretetéhez és az emléktáblán feltüntetett szavaihoz: Cselekedjünk mindannyian

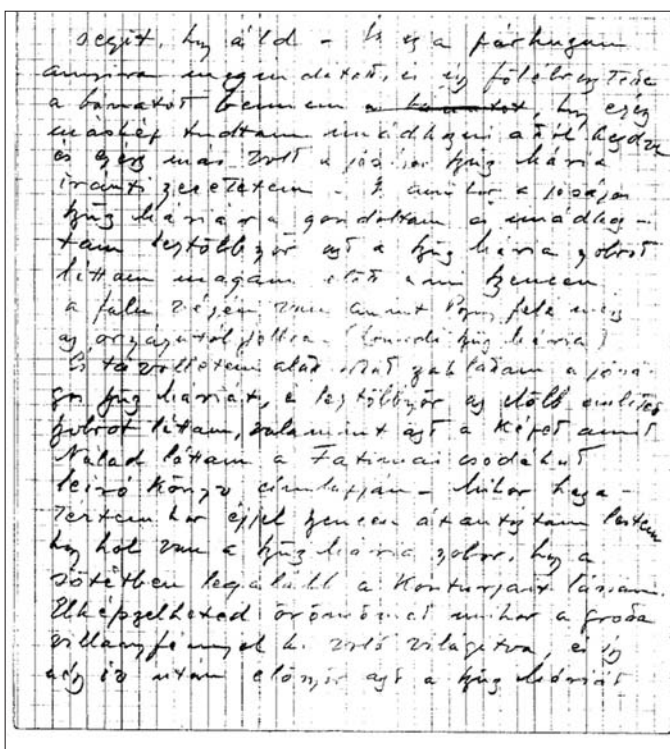
egyetértésben és szeretetben. Ezért a táblát egy későbbi időpontban leplezzük le.”

S bár Szencen azóta számos Esterházy-emlékünnepe-ség volt, ez a későbbi időpont még várat magára.

-barta-

A lourdes-i barlang, amelyhez Esterházy Alice is ellátogatott férjével

Esterházy János egyik levele, amelyben a szenci Mária-szoborról tesz említést

Beszélgetés Peczár Károllyal, az Esterházy János Társulás vezetőjével

„Esterházyról hiteles kép alakuljon ki!”

Múlt év januárban alakult meg az Esterházy János Társulás, amelynek kitűzött célja, hogy Esterházy János emlékét méltón ápolják és kövessék. Idén születésének 110. évfordulója alkalmából Esterházy János Emlénapokat szerveztek. Erről és egyéb terveikről kérdeztük Peczár Károlyt, a társulás elnökét.

– Esterházy számunkra egy olyan méltó példakép, akit mindenképp követni szeretnénk. A grófi származású felvidéki politikus nyíltan kiállt magyarsága és keresztény hite mellett. Egyedülként elenezte az 1942. május 15-i 68/1942-es alkotmánytörvényt, amely a zsidóság deportálásáról szolt. A második világháborúban zsidók, cseh, szlovákok, lengyelek százainak segített a szökésben, mégis a mai napig hivatalosan háborús bűnös Szlovákiában. Oroszországban már megtörtént a rehabilitációja, amelyet Göncz Árpád kérelmezett. Lengyelország két évvel ezelőtt a legmagasabb állami kitüntetésben részesítette. Csehország kezdeményezte a boldoggá avatását.

● **A társulás megalakulása óta milyen rendezvényeket tudhatnak már maguk mögött?**

– Az első nagy rendezvényünk a Magyar Családok Napja, amelyet múlt év májusában, Rozsnyón szerveztük meg, mert úgy gondoljuk, hogy a család működése kihatással van az egész társadalomra és meghatározza az ember identitását, jövőjét. Ezután Martonyi János, Jeszenszky Géza és Csaba László Helyünk a világban / A magyar külpolitika útja a 21. században című könyvet mutattuk be. Mivel céljaink között szerepel az oktatás támogatása, ezért múlt évben a Nagysallói Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolába látogattunk el. Szépirodalmi és mesekönyvekből álló könyvcsoportot adtunk át, amelyből

minden diáknak jutott. Decemberben a Mikulásgyárral, a Magyar Televízióval és a Magyar Vöröskereszttel együtt ajándécsomagokkal leptük meg a rászoruló családokat.

● **E hónapban Esterházy születésének 110. évfordulója van. Milyen programokkal készülnek?**

– Az Esterházy János Emlénapokkal készültünk, amelyet közösen szerveztük a Magyar Köztársaság Nagykövetségével és a Magyar Köztársaság Kulturális Intézetével. Március 1-én könyvbemutatóra invitáltuk az érdeklődőket. Molnár Imre: Kegyelem életfogytig c. könyve és e kötet szlovák változata „Omilstený na smrť” bemutatójára, amely Esterházy János szenvedéstörténetének dokumentumai. Ezt követően a „Hommage a Esterházy” című vándorkiállítás nyitottuk meg, amely a felvidéki magyar művészek alkotásaiból állt össze.

Március 4-én bemutattuk „Az üldözöttek védelmében” című dokumentumfilmet, szlovák és angol nyelvű felirattal. A 2010-ben készült egy órás alkotás rendezője Vörös Attila.

Szombaton Alsószeliben, a helyi katolikus templomban Boráros Imre színművész adta elő az Esterházy-moondrámát.

A programok nem csak a felvidéki magyarságnak szoltak, hanem célunk volt, hogy Esterházyt a szlovák polgártársaknak is bemutassuk, hogy hiteles kép alakuljon ki róla.

● **Az emlénapok egész hónapban folytatódnak különböző rendezvényekkel.**

– Ez így van. Március 13-án emléktábla leleplezésére kerül sor Nyitraújlakon, Esterházy szülőfalujában. Előtte Esterházy jelképes sírját is megkoszorúzzuk. Sokan élnek még itt, akik személyesen ismerték az Esterházy családot és ápolják emléküket. Az ünnepi szentmisét Ďurčo Zoltán püspöki helynök úr celebrálja a római katolikus templomban.

Másnap, március 14-én Kassán Esterházy köztéri szobrát avatnak. A szoboravatás előtt Pásztor Zoltán püspöki helynök úr szentmisét mutat be az Orsolya-rend templomában. A szobor leleplezését követően „Hommage a Esterházy” című vándorkiállítást nyitják meg, amely előzőleg Pozsonyban volt látható.

Fontos megemlítenem, hogy a magyar országgyűlés március 11-én, Budapesten a parlament felsőházi ülésén

mében Esterházy-emlékülést tart.

A jövőt nézve a társulásnak milyen konkrét tervei vannak?

– Mindenképpen szeretnénk könyvbemutatókat, konferenciákat, szimpóziúmkat tartani – ahogy azt már a múlt évben elkezdtük – kisebb előadásokkal bővíve. A meghívásunkat elfogadta Jeszenszky Géza, az egykori Antall-kormány külügyminisztere, Várszegi Asztrik Pannonhalmi főapát, akik majd ez év első felében Pozsonyba látogatnak.

Ezenkívül gazdasági konferenciák is a terveink közt szerepelnek, amelyekkel a határmenti együttműködést szeretnénk elősegíteni a kis- és középvállalkozók részére. Ebben partnerként közreműködik a Szabad Újság és a Heti Válasz – magyarországi közéleti hetilap.

Visszatérve Esterházyhoz, „Az üldözöttek védelmében” c. dokumentumfilmet szeretnénk a lehető legtöbb helyen bemutatni, hogy minél szélesebb közönség ismerje meg az életművét. Egyik fő feladatunknak tartjuk, hogy a katolikus egyházzal együttműködünk a boldoggá avatási perkapcsán. Remélhetőleg a közeljövőben elkezdődik ez a folyamat, és bízunk benne, hogy Esterházy János jogi rehabilitációja is megtörténik.

ANDO KRISZTINA

Peczár Károly az Esterházy János Emlénapok megnyitóján

Esterházy János Emlékbizottság

Az 1989-ben megalakult Rákóczi Szövetség alapító tagjai és későbbi tevékeny munkatársai között számtalan felvidéki menekült és kitelepített, lakosságcserével a maradék hazába került olyan ember volt, aki még jól ismerte Esterházy Jánost, sőt együtt dolgozott vele. Esterházy János keserves sorsa, de leginkább emberi és politikusi példája arra ösztönözte őket, hogy emléke ápolása céljából emlékbizottságot hozzanak létre.

A Rákóczi Szövetség 1991. március 7-ei választmányi ülésén Molnár Imre javaslatára határozták el az emlékbizottság megalakítását. Ébert Tibor, pozsonyi születésű író, választmányi tag Stelczer Elemért javasolta elnöknek. Stelczer Elemér édesapja, Stelczer Lajos Esterházy közvetlen munkatársa volt a Magyar Pártban, ő irányította a kulturális ügyeket, így a fiatal Stelczer Elemér is Esterházy környezetében mozgott.

Hűen Esterházy nyomán

Az Esterházy János Emlékbizottság 1991. április 18-án alakult meg, elnöke Stelczer Elemér lett. A Bizottság programnyilatkozatot fogadott el, amelyben meghatározta működése célját és formáját. A Bizottság azt is elhatározta, hogy Esterházyról elnevezett emlékérmeket alapít, amelyet évente ad át azoknak a személyeknek és közösségeknek, akik és amelyek Esterházy szellemében a kisebbségi sorsra jutott magyarság egységét, megmaradását és fejlődését szolgálják. A Bizottság munkájának anyagi háttérét a Rákóczi Szövetség biztosítja.

Az Esterházy János Emlékbizottság munkája három fő tevékenység köré csoportosul:

- Esterházy-emlékünnepek szervezése, az emléklapok kitüntettjeinek kiválasztása és az emléklapok átadása,
- Esterházy szellemi hagyatékának ápolása,
- Esterházy rehabilitálásának előmozdítása.

Az Esterházy ünnepek ma már a Rákóczi Szövetség állandó és kiemelt programjai. Az ünnepek középpontjában a budapesti Esterházy emléktábla áll. Az emléktáblát a Bizottság kezdeményezésére a belvárosi Szép utca 3. szám alatti ház falán helyezték el. Ez az a ház, ahol Esterházy János budapesti tartózkodása idején lakott a 40-es évek első felében. Az emléktábla Nagy János szobrászművész alkotása. Az emléktáblát 1992. október 4-én avattuk. A Szép utca még so-

ha nem volt olyan szép, mint az avatás napján!

Az emlékérem alapítása az emléktáblát is megelőzte. Az Emlékbizottság még első ülésén döntött az emlékéremről, és a felvidéki Nagy János szobrászművész körkeretbe

terné Wurstner Ilona, Erdélyi Géza, Lénárt Károly és Ballassa Zoltán – Esterházy felvidéki követői, valamint Stelczer Elemér, Ébert Tibor, Török Bálint, Molnár Imre és Halzl József – Esterházy szellemi hagyatékának ma-

Martényi Árpád a Szép utcai emléktáblánál

foglalt művét már 1991. május 21-én átadta elsőként Malfatti Esterházy Alice nak, Esterházy János lányának. Az emlékérem a későbbiekben már a Horváth Sándor ötvös által megformált bronzplakettként került átadásra. Az alapítástól eltelt immár csaknem 20 esztendőben 48 személy és közösség kapta meg az emlékérmeket. A teljesség igénye nélkül néhány a kitüntetettek közül: Alois Mock, volt osztrák külügyminiszter és Herbert Schambeck, az Osztrák Szövetségi Tanács elnöke, František Mikloško, szlovák kereszténydemokrata politikus az Esterházy-rehabilitáció felkarolásáért, továbbá Duray Miklós, Popély Gyula, Schnie-

gyarországi művelői. A kitüntetettek között van Pröhle Henrikné Samarjay Éva, Esterházy János gyermekeinek egykori nevelője és Hetényi József, Esterházy gulágbeli volt rabtársa is.

Az elismert közösségek között van többek között a Magyar Koalíció Pártja, a Cseh és Morvaországi Magyarok Szövetsége, a Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége, a két felvidéki magyar színház, továbbá az Esterházy János Közművelődési Klub és az Esterházy János Cserkészcsapat is.

A budapesti Esterházy-megemlékezéseknek már kialakult rendje van. A születése és halála napja (március

14-e, illetve 8-a) közötti vasárnapon reggel emlékmisére kerül sor a belvárosi ferences templomban, majd koszorúzás a Szép utcai emléktáblánál, ezután pedig az emlékérmek ünnepélyes átadása egy közeli közösségi teremben, az utóbbi időben a Magyarok Háza dísztermében. Ezek a megemlékezések mindig nagyszámú érdeklődő együtt érző részvételével zajlanak, bensőséges hangulatúak és rangos előadókat, szónokokat vonzanak.

Kitüntetett évfordulókon rendkívüli megemlékezéseket szervezett az Emlékbizottság

2001-ben, Esterházy János születésének 100. évfordulóján Mádl Ferenc köztársasági elnök védnökségével az Országház Felsőházi termében került sor emelkedett hangulatú ünnepségre, 2007-ben, halála 50. évfordulóján pedig Sólyom László köztársasági elnök támogatásával és jelenlétében az egykori, várbeli országgyűlési teremben törtenész konferencia keretében emlékeztünk a mártír politikusra. Szervezői és résztvevői voltak annak a varsói ünnepségnek 2009-ben, ahol Lech Kaczyński, lengyel elnök Sólyom László jelenlétében posztumusz a legmagasabb lengyel polgári kitüntetésben részesítette Esterházy Jánost, amelyet Malfatti Esterházy Alice vett át.

Szervezői és támogatói vagyunk annak is, hogy a morvaországi Mirovban Esterházy

emlékhely alakult ki. A Cseh és Morvaországi Magyarok Szövetsége, az akkori elnök, Mónus Ferenc vezetésével 1994-ben emlékhelyet alakított ki az egykori rabtemetőben. 1998-ban a Magyarok Világszövetsége támogatásával síremlék felállítására került sor. A Mónus Ferenc nyomdokaiba lépő Hyvnar Anna elnökszöveg és a morvaországi magyarok lelkes csapata azóta is töretlen lelkesedéssel ápolja Esterházy emléket. Minden év júniusában zarándoklatra kerül sor, amelyen az Esterházy-hívók nagy csoportja vesz részt. Teszik és tesszük ezt annak ellenére, hogy 2007-ben cseh történelmi kutatások alapján kiderült, Esterházy János hamvai Prágában, a motoli temetőben nyugosznak a kommunizmus áldozatainak közös sírjában. Bizottságunk tárgyalta a közös sírt ápoló és fenntartó politikai civil szervezettel Esterházy János nevének feltüntetéséről, de a máig tartó téves megítélés miatt nem jártunk sikerrel. A prágai magyarok azonban névtelenül is őrzik Esterházy emléket, az Esterházy-emlékhelyek száma ezzel is gyarapodott.

Bizottságunk, de főként a Rákóczi Szövetség támogat minden olyan kiadványt, amely Esterházy Jánost mutatja be, Esterházy Jánosról szól. A legtöbb könyv és kiadvány Molnár Imre történész, Esterházy-kutató nevéhez fűződik, aki kezdettől fogva a Bizottság tagja. Fontosnak tartjuk, hogy minél több Esterházyról szóló könyv jusson el a fiatalokhoz, hogy megismerhessék életét, ezért a Szövetség iskolai könyvtárak között mindig ott vannak ezek a kiadványok is.

Jó kapcsolat alakult ki a Magyar Koalíció Pártjával az általuk preferált Pro Probitate díj ügyében. Átadó ünnepségeiknek rendszeres résztvevői vagyunk, és sikerült elérnünk, hogy 2007-ben a díjat Stelczer Elemér kapta meg. Együttműködünk a Pozsonyi Magyar Galériával az Esterházy János halálának 50. évfordulójára szervezett Hom-

mage 'a Esterházy gyűjteményes kiállítás magyarországi vándoroltatásában. Eddig nyolc helyre jutott el a kiállítás, nyolc helyszínen találkozhattak az emberek az Esterházy János képek által közvetített szellemiségével.

A Bizottság volt és jelenlegi tagjai több előadást és könyvbemutatót tartottak iskolákban, civil szervezeteknél és lelkes kisközösségekben, ezzel is segítve a megismerést és a példa követését.

Az Emlékbizottság egyik fő feladatának tekinti Esterházy János jogi és politikai rehabilitálásának előmozdítását Szlovákiában és Csehországban. Mint ismert, e két európai uniós országban Esterházy János ma, a háború után 65 évvel és a rendszerváltás után 20 évvel is háborús bűnös-ként szerepel. Oroszország már rehabilitálta. Cseh és szlovák rehabilitálása érdekében állami, egyházi és társadalmi kapcsolatokat építünk ki. A magyar diplomáciával és a MAZSIHISZ-szel együttműködve a Yad Vasem-elismerést kérjük Esterházy János részére, zsidómentő munkájáért. Lassan halad az ügy, mert a rosszindulatú ellenzők is komoly hadállásokkal rendelkeznek.

Egyházi vonalon az olmtüzi püspök támogatásával elindul a boldoggá avatási eljárás is. Ez egy időigényes folyamat, de reményeinket és eltökélt szándékunkat ez válthatja valóra. Amiről pedig az előzőekben adtunk számot, az Esterházy János társadalmi rehabilitációja. Ebben szépen haladunk előre.

Az Esterházy János példaadó életét és mártírságát felismerők köztéri szobrokat állítanak neki, köztérket neveznek el róla, szervezetek viselik nevét, a társadalom ezzel ismeri el a magyarságért és a kereszténységért folytatott tragikus végű küzdelmét.

Az Esterházy János Emlékbizottság tiszta célját és elveit, valamint az ebből következő eredményes tevékenységét és elért befolyását alapító elnökének, Stelczer Elemérnek köszönheti. Az

alakuláskor a Bizottság tagjai voltak még: Csáji Attila, Molnár Imre, Neumann Tibor, Selmeczi Elek és Tamáska Péter. Időközben különböző okok miatt változott a Bizottság összetétele, 2005-ben Stelczer Elemér, Horváth Árpádné, Martényi Árpád, Molnár Imre és Török Bálint alkották a vezető testületet.

Stelczer Elemér 2008. január 5-én 85 éves korában meghalt. Súlyos betegségében az utolsó években lakásából, majd később betegágyából irányította a munkát, de mindenre volt figyelme, mindenkihez elért a szava. Halála után az Emlékbizottság örökös tiszteletbeli elnökének választotta elévülhetetlen érdemeire tekintettel.

A megújított Emlékbizottságot most Martényi Árpád vezeti, tagjai Gerencsér Balázs, Horváth Árpádné, Izsák Lajos és Jeszenszky Géza. A Bizottság munkáját kívülről segíti Molnár Imre, aki jelenleg a varsói magyar nagykövetség kulturális tanácsosa.

Amikor áttekintjük az Esterházy János Emlékbizottság elmúlt 20 éves tevékenységét, akkor éppen Esterházy János születése 110. évfordulójának méltó megünneplésére készülünk. Kövér Lászlónak, a magyar Országgyűlés elnökének jóvoltából 2011. március 11-én ismét a Parlamentben kerül sor ünnepi megemlékezésre. Ennek keretében emléktáblát kap Esterházy János az Országházban és tárgyalótermet neveznek el róla. Látható, hogy vannak, akik már tudják, hogy ki volt a magyarság számára Esterházy János!

Bizottságunk a maga szerény körülményei között – alapító elnöke általi útmutatás alapján – március 13-án, vasárnap megtartja a hagyományos koszorúzást a Szép utcában is.

Az Esterházy János Emlékbizottság eltökélt a maga elé tűzött feladatok végrehajtásában, ebben minden Esterházy-hívóval együttműködik a közös siker érdekében.

MARTÉNYI ÁRPÁD

A kisebbségi élet hatása a magyarságra

Az anyaországi magyar

Esterházy előadása a debreceni nyári egyetemen (1942, részlet)

Olyan Magyarországot kell most újraépíteni, amely ellenáll az idők minden viharának és amelyet nem lehet megintgatni. Ez az új Magyarország csak a magyar dolgozó nép millióin épülhet fel, a dolgozókén, legyenek azok szellemi vagy fizikai munkások. Olyan dolgozókén, akiknek a munkáját teljesítményük szerint értékelik és mérik.

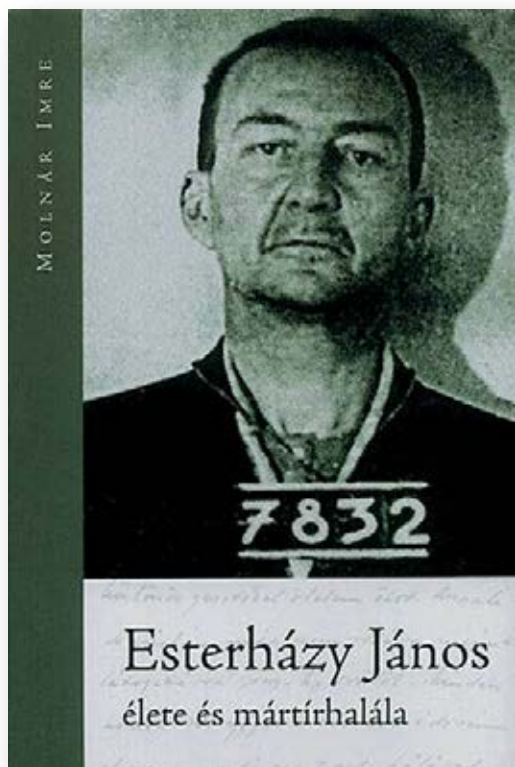
Szociális Magyarország ideálja ma az ifjúságnak, amelyben mindenki megtalálja a maga helyét. Én hiszem, hogy ez a szenvedésekben, nélkülözésekben megedződött magyar ifjúság ezt fel is fogja építeni.

Mi pedig, utódállamokban maradt magyarok továbbra is azon a posztpon teljesítjük kötelességünket és töltjük be hivatásunkat, amelyre a sors állított.

Bennünket tölt el leginkább megnyugvással, hittel, bizalommal, ha a határokon túlról azt látjuk, hogy az itt élő magyarság lassan nagy egységbe olvad, az országban alkotó munka folyik, és a küzdelem párosul a nyugalommal, a harc a megértéssel, a munka a jóléttel.

Ilyen Magyarország láthatatlan kötelékkel örökre magához láncolta azokat is, akik mint magyarok az országhatárokon túl, a világ különböző részeiben töltik be hivatásukat, melyet az isteni gondviselés jelölt ki számukra.

(Megjelent: Cselekedjünk mindannyian egyetértésben és szeretetben, szerk.: Kövesdi János és Molnár Imre. Pannónia Kk., 1992. - Az előadás 1942-ben hangzott el – a szerk. megjegyzése.)

között. A METEM azonban nem csak egyháztörténeti kiadó, hanem kutatóközpont is; a tehetséges fiatalokat pedig ösztöndíjjal segítjük. Működésünk húsz esztendeje alatt kb. kétszáz kötetet jelentettünk meg.

• **Mely nyelveken láttak napvilágot kiadványaik a szlovákon kívül?**

Lengyelül például három is; ezek között van olyan, amely

sek?

Sokan gratulálnak, köszönik a munkánkat, kifejezik hálájukat olvasóink. A mártír gróf lánya, Malfatti Esterházy Alice is megköszönte fáradozásunkat.

• **Vannak aki úgy vélik, hogy érdemes lenne Esterházyról angolul kiadni egy összefoglaló művet...**

A szlovák és a lengyel ki-

Zombori István – kulcsemberek a háttérből

A március elsejei pozsonyi Esterházy-emlékest vendége volt Zombori István történész, a szegedi Móra Ferenc Múzeum igazgatója is, ezúttal azonban nem intézményvezetőként, hanem a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) szerkesztőjeként.

A METEM-et Várszegi Asztrik pannonhalmi bencés főapát vezeti, Zombori István pedig a felelős kiadó szerepét tölti be. Zombori úr széles látókörű, a jó ügyért szívósan és lelkesen munkálkodó szakember, aki felvidéki vértanúknak, Esterházy Jánosnak lelkes híve. Nevéhez fűződik Molnár Imre: *Kegyelem életfogytig* című, immár harmadik kiadást megért munkájának kiadói gondozása, s ő dolgozott a mű szlovák nyelvű változata megjelenítésén is.

A METEM a rendszerváltás után azért alakult, hogy megpróbálja bepótolni annak a csaknem félévszázadnak a mulasztását, amely a kommunista időszakra esett. A pártállamban a hatalom fel akarta számolni az egyházat, s ez egyben azt is jelentette, hogy ilyen tárgyú könyvek nem jelenhettek meg. Mi megpróbáljuk közreadni azokat az alapvető ismereteket, melyek az 1945 és 1990 közötti időszakban nem kaphattak nyilvánosságot. Tesszük mindezt úgy,

hogy kiadványainkat nem csak magyar nyelven jelentjük meg, hanem a témában érintett más országok nyelvén is. Ezért tartottuk fontosnak Molnár Imre könyvét átültetni szlovákra, s mert Esterházy édesanyja lengyel volt – fontosnak tartjuk a lengyel kiadást is, ráadásul Esterházy János Lengyelországban egyre közismertebb, egyre népszerűbb történelmi személyiséggé válik, aki a XX. század egyik legfontosabb kapcsolatát képezi nemzeteink

a magyarok számára is újdonság: IV. Bélának két lánya is Lengyelországba ment férjhez, s őket a lengyelek a mai napig tisztelik és becsülik. A selmecbányai kálváriáról szóló könyvünket németül is kiadtuk, de román vagy horvát nyelvű kötetek is megjelentek. Kezdetől fogva célunk hírt adni a történeti Magyarországon létrejött egyházakról, ezért például a sasvári (Šaštín) kegytemplomról készülő munkánknak is lesz szlovák változata. Ugyanakkor figyelemmel kísérjük a világ minden részében szétszóródott, magyarok által létrehozott egyházi közösségeket is – számos helyen magyar templomokat emeltek honfitársaink. A METEM-re jellemző, hogy nem csak a katolikus felekezetek iránt érdeklődik – szívesen együttműködünk más egyházakkal is. Elnökünk Várszegi Asztrik főapát úr mindenki által tisztelt személyiség, őt mindenki elfogadja.

• **Térjünk még vissza az Esterházy-könyvekhez. Milyenek a visszajelzé-**

adás után örömmel hallottam, hogy Molnár Imre Esterházyról szóló életrajzi monográfiáját a 110. évforduló tiszteletére angol nyelven is megjelenteti a Méry Ratio Kiadó.

• **Milyenek találta a szlovák szakemberek viszonyulását a könyvhöz?**

A nyitrai bemutató nagy siker volt. Köszönjük a fordító Ernest Král, a szerkesztő Pilecky Marcell és két recensens – Peter Andruška és Peter Kónya munkáját. A pozsonyi emlékestén érdeklődéssel hallgattam František Mikloško volt parlamenti elnök és Žilka Tibor szaklektor előadását. A legnagyobb örömet azonban az jelenti, hogy mégis vannak olyan szlovák jeles személyiségek, akikkel Esterházy ügyében együtt lehet működni. A szlovák nyelvű Esterházy-könyvnek köszönhetjük például azt, hogy március tizenegyedikén emléktáblát helyeznek el a vértanú szülőhelyének templomában, Nyitraújlakon.

BATTA GYÖRGY

Kegyelem életfogytig

2007-ben jelent meg Molnár Imre történész könyve, amelyet a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség és a Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány jelentetett meg, Kegyelem életfogytig címmel, amelyben Esterházy János szenvedéstörténetének dokumentumai találhatóak Mycielskiné Esterházy Mária feljegyzései alapján.

A könyvhöz Várszegi Asztrik pannonhalmi főpáti írt ajánlást: „Megrendítő dokumentumkötet tart kezében az Olvasó. Súlya a német koncentrációs táborokat megjárt rabok visszaemlékezéseihez mérhető.”

A Kegyelem életfogytig Esterházy János szenvedését írja le, a melléte testvéri hűséggel kitartó és távolból együtt szenvedett Mária Lengyelországban rejtegetett naplói, levelei és feljegyzései segítségével. A kötethez Mycielski Péter (Mária fia) és Molnár Imre írtak bevezetőt. „Esterházy János szenvedése, családtagjai megpróbál-

tatásai korunkra erkölcsi kötelességgé róják, hogy Esterházy János máig elmaradt teljeskörű rehabilitációját gondoskodjon.”

Megkapó és megrázó olvasmány a Kegyelem életfogytig. Tanúságtétel arról, hogy gróf Esterházy Jánosnak csak az egészséget tudták börtönökkel és gulággal tönkretenni, a lelkét nem.

Nagyon sok segítőtje volt a szlovákiai magyarok közül, akik Mária asszonyt hűségesen támogatva elérték, hogy az 1947-ben távollétében hozott halálbüntetést életfogytig tartó fegyházra változtassák. Akik gondoskodtak a tudóbetegsége gyógyításához szükséges és nélkülözhetetlen drága gyógyszer beszerzéséről. Tették akkor, amikor mindennemű kapcsolattartás a gróffal és a húgával 1957. március nyolcadikáig, Esterházy János földi életének befejezéséig, igen-igen merész és kockázatos cselekedet volt – az ezekről szóló naplóbejegyzések olvashatók a kötetben.

Esterházy Jánossal a szovjet gulágról nagy betegen hazatérve rengeteg börtönt megismertettek: Illavát, Lipótvárt és Mirovot. Ez utóbbi helyről érkezett hosszú szenvedései után Mária asszonynak a távirat:

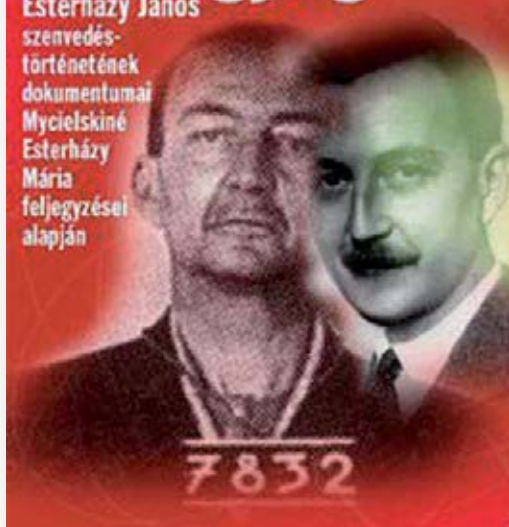
„Értesítem, hogy a fivére Esterházy János 1957.

III. 8-án hunyt el, a holttest el lesz hamvasztva, de nem lesz kiadva a családnak. Aláírás: Parancsnok.” A hatalom halála után is félt tőle.

A Molnár Imre történész által összeállított könyv sokatmondó és tanulságos. A naplórészletek történései magukkal ragadják az olvasót. A kötet az újlaki kastély be-

Kegyelem életfogytig

Esterházy János szenvedéstörténetének dokumentumai Mycielskiné Esterházy Mária feljegyzései alapján

mutatásától a prágai temetőig bezárólag írja le az eseményeket, bontakoztatja ki Esterházy János töretlen jellemét, emberi nagyságát. A kegyelem életfogytig lehangelő szomorú olvasmány, és a drámai hangvételű napló egyetlen sorából sem sugárzik gyűlölet.

Esterházy János élete és mártírhalála

„Esterházy hős volt? Nem inkább vértanú? Hős az a vértanú, aki a mártíriumot önként vállalja valakiért, valakikért. Esterházy Jánosnak lett volna lehetősége kompromisszumokat kötni, vagy visszavonulni a harctól, de nem tette. Megmaradt népe mellett, és szembenézett azzal, ami ezzel járt. [...] Az Esterházy János életét bemutató monográfia ugyan formálisan történelmi tények összesítése és bemutatása, de ezáltal tanúságtétel is arról, hogy lehetséges - a legkritikusabb pillanatokban is - a Trianonból örökölt élethelyzetre a közéletben a Teremtőhöz fűződő személyes kapcsolat forrása alapján reagálni.

Szeretném hinni, hogy ez nemcsak történelmi emlék, hanem közéleti iránytű is a számunkra.” - írja Németh Zsolt a kötet bevezetőjében, amelyet a Méry Ratio kiadó adott ki, 2010-ben. A monográfia szerzője Molnár Imre.

A kötet végig kíséri gróf Esterházy János egész életét: a családi háttér bemutatásától haláláig, végigjárja politikai pályafutását, a kezdetektől letartóztatásáig, és mártíromságát: a letartóztatásától haláláig – a szovjet gulagon és a csehszlovák börtönökben elszenvedett megaláztatásokat, amelyeket ő méltósággal viselt. A rengeteg idézet: cikkek, parlamenti beszédek, előadásokból, levelekből,

kérvényekből mind-mind közelebb hozzák Esterházy személyiségét és szerepét.

A könyvben megjelent képeknek köszönhetően a kötet még nagyobb hatással van az olvasóra, mintha csak a szöveget olvasná. A családi fotók, a politikus Esterházy – előadásokon, portrékon, beszédek megtartása közben, a kortársak és azok a helyszínek, amelyek a mártír gróf életében szerepet játszottak: Nyitraújlaktól Mirovig.

A kötet nemcsak Esterházy János élettörténetét tárja elénk, hanem megismerjük a Csehszlovákiához került magyarság sorsát is, a bécsi döntés hatását, a második világháború alatti történeteket, a szlovákiai zsidók üldözésé-

nek történetét, a szlovenszko magyar sajtó- és irodalomtörténet két világháború közötti eseményeit.

„Bizony, kevesen nézhetnek nyugodt tekintettel abba a tükörbe, amelyet Esterházy János élete által élénk, méltó és méltatlan utódai elé tart. – írja Duray Miklós a könyv utószavában. A kötetből pedig kiderül, hogy a tükör jellemzője a kereszténység, a humanizmus, mások tisztelése és szeretete. Bizom benne, hogy akik e könyvet elolvassák, tovább adják Esterházy János gondolatait, hogy minél többen törekedhessenek arra, hogy kezükbe vehessék és belenézdhessenek Esterházy János tükrébe.

NESZMÉRI CSILLA

az egyetemes magyarság jogaiért mindenkor bátran kiállt, keresztényszocialista politikus az Egyesült Magyar Párt elnöke lett. Többek között szorgalmazta a felvidéki magyar nemzeti közösség önrendelkezésének megvalósítását, a trianoni békeszerződés revízióját, és a magyar politikai egység megerősítését. 1942-ben a szlovák parlamentben egyetlenként szavazott nemmel a hazai zsidók deportálására. Majd sok – Gestapo elől menekülő – zsi-

János (Boráros Imre) Esterházy tragikus sorsának fontos részleteit -- annak lelki és politikai hátterét is feltárva -- eleveníti fel. A szertartásvezetők – kikiáltók (Tarics Péter, Csomor György) a nagypénteki gyászszerzartások szokásos eszközét, a kereplőt használják. A 12 stáció hossza a történet haladtával úgy rövidül, ahogy elfogy a főszereplő körüli élet... A bemutató óta is mindenütt töretlen sikert arató produkció zenei szerkesztője Zsákovics László,

Monodrámá Esterházyról – Boráros Imre felkérésére

HANTJÁVAL SEM TAKAR

Siposhegyi Péter négy évvel ezelőtt Boráros Imre, komáromi színművész felkérésére, röpké idő alatt írta meg a „Hantjával sem takar – János passió” című, egyfelvonásos monodramáját gróf Esterházy János, felvidéki magyar mártírpolitikus emléke előtt tisztelve. A Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeumában 2007. március 25-én megtartott ősbemutató előszavaként Duray Miklós fővédnök mondott a mindmáig nem rehabilitált vértanúnk életművéhez, emlékéhez méltó ünnepi beszédet. Azóta a szívhez és észhez egyaránt szóló produkció számos bel- és külföldi helyszínen (Magyarországon, Ausztriában, tavaly pedig a svéd emigrációban élő magyarok körében, a gyászos Trianon-évforduló alkalmából rendezett lundi emlékűnnepségen) hirdette Esterházy példaértékű helytállását.

A mű szerzőjét, az azóta (2009 őszén) fiatalon elhunyt Siposhegyi Pétert régi ismeretség fűzte hazai magyar színjátszásunk kiemelkedő képviselőjéhez, Boráros Imréhez, aki előbb a tehetséges szerző „Mielőtt csillag lettem” című, Viszockijról szóló monodramáját, majd a Márai Sándornak emléket állító „Állampolgár” című darabját vitte sikerre. Ezért tett eleget „Bori” azon felkérésének, hogy egy újabb egyfelvonásosban dolgozza fel grófunk életének 1936 és 1957 közti időszakát. Sokrétű munkásságának azt a két évtizedét, amikor a felvidéki és

dónak segített Magyarországon át nyugatra jutni, amiért körözték őt. 1945 tavaszán Gustáv Husák, akkori csehszlovák belügyi megbízott Pozsonyban letartóztatta, és „hazááruló, fasiszta kollaboránsként” adta át Esterházyt a szovjet ügynököknek. A Nemzeti Bíróság szenátusa 1947-ben, távollétében kötél általi halálra ítélte őt, majd az ítéletet életfogytig tartó fegyházbüntetésre változtatták.

Halálos ítélete kimondásának idején

Szibériában végzett kényszermunkát, ahonnan 1949 tavaszán súlyos tüdőbeteg élőlottként hozták vissza Csehszlovákiába. Több börtönben elszenvedett raboskodását követően 1957. március 8-án a morvaországi Mírov börtönében halt meg. Sírhelyét halálának 50. évfordulóján találták meg Prágában, a motoli köztemetőben. A Siposhegyi-monodramában a nagypénteki szertartások világa elevenedik meg, hiszen egy ember áldozatáról van szó.

zenei munkatársa Hanzsér Árpád, művészeti munkatársa Petréc Anna, a mondanivalóval harmonizáló díszleteket pedig Csicsói Nagy Géza tervezte. Immár ötödik éve hirdeti a világ magyarultka vidékein, hogy az erkölcs és a politikai igenis összeegyeztethető – az emberi tisztaság és a korrekt politikai magatartás nem zárja ki, hanem elengedhetetlenül feltételezi egymást!

A vértanú gróf előbb 1992-ben a pesti Szép utcában, majd 1998-ban a mírovi rabtemetőben kapott emléktáblát, 2005-ben pedig a komáromi járásbeli Búcsón avatták fel az első szlovákiai köztéri szobrát.

1994-ben elsőként – in memoriam – Neki ítélték oda a hazai magyar parlamenti képviselők által alapított Pro Probitate (Helytállásért) díjat. Bár 1993-ban Göncz Árpád kérésére az orosz legfelsőbb bíróság Esterházy ítéletét semmisnek nyilvánította, őt pedig rehabilitálta, ez mindmáig sem Csehországban, sem pedig Szlovákiában nem történt meg. Ez fölöttébb sajnálatos, hiszen az életmű-

ve jó példával szolgálhat a jelen- és az utókor számára is! Születésének (1901. március 14., Nyitraújlak) 110. évfordulója alkalmából e monodramma újbóli megtekintésével is tisztelgetünk az emléke előtt...

NAGY-MISKÓ ILDIKÓ

– Emlékszik még, hogy annak idején miért ezt a darabot választotta a Komáromi Jókai Színház?

– Úgy tudom, Ébert Tibor küldte el a színháznak a darabot, és Beke Sándor kapott rajta, jó lehetőségeket látott benne. Egyrészt abban az évadban volt Esterházy János születésének 90. évfordulója, a másik, hogy nem vesztett aktualitásából a mai napig.

– Gondolom, a nézők közül sokan akkor hallottak először Esterházyról, hiszen korábban nem hallhattunk róla.

– Nem lehetett róla beszélni. Köztudott, hogy az első Szlovák Köztársaság idején, amikor a zsidótörvényről szavaztak a parlamentben, egyetlen ember nem tette fel a kezét, és ő éppen egy magyar képviselő, Esterházy János volt. Abban a pillanatban hazaáruló lett, és a mai napig úgy kezelik. Beke Sándor jól sikerült előadást rendezett Ébert Tibor darabjából,

Ropog József (Claudius), Skronka Tibor (Esterházy), Dráfi Mátyás (Főszínész) Ébert Tibor színművében

Esterházy a színházi kelléktárban Dráfi Mátyással egy régi előadásról

Különös előadást mutatott be a Komáromi Jókai Színház 19 évvel ezelőtt. 1992. június 4-én este hét órakor Ébert Tibor: Esterházy című színpadi játéka került színre, Beke Sándor rendezésében. Az ősbemutató dramaturgia Horváth Lajos volt, a díszletet Szukálek Lajos festőművész, a jelmezeket Veress Gabriella m.v. tervezte. A nézők a színpadon ültek, egy lépésnyire a színészekről. Dráfi Mátyás Jászai Mari-díjas érdemes művész alakította a Főszínészt. Vele beszélgettünk.

Skronka Tibor főszereplésével. Remek hangulatban zajlott a próbafolyamat, mindenki élvezettel dolgozott. A közönség részéről is nagy volt az érdeklődés, mindig sokan voltak. Talán érdemes megjegyezni, hogy a Főszínész nem kitalált figura volt. Élő személyről mintázta Ébert, és ez a személy abban az időben Hamletet játszott a Szlovák Nemzeti Színházban.

– Az Esterházyban a Hamlet hősei léptek színpadra. Claudius, Rosencrantz, Guildenstern, Ophélia, Fortinbras és a túlvilág két lakója, akik zenéltek.

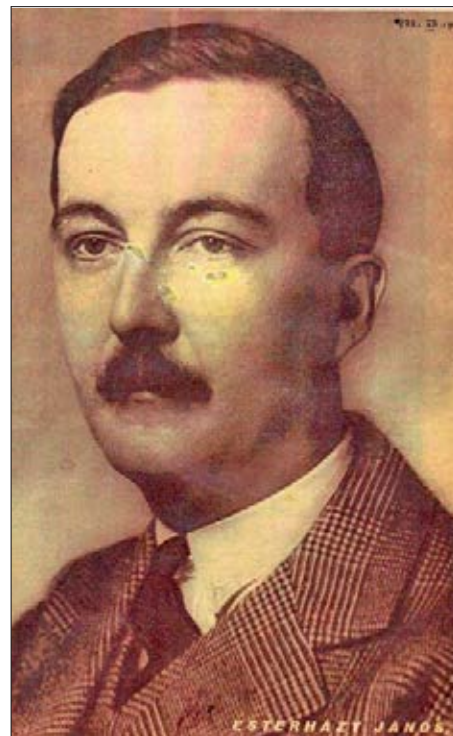
– Ezek a figurák segítők voltak Esterházy figurájának. A díszlet egy színházi kelléktár volt, mindennel, ami csak belefért. Ebbe az elvont színházi kelléktárba csöppent Esterházy János. Állandó vita zajlott a Főszínész és közöttük. Az előadás két évadon keresztül ment. Sok helyre elvittük. Az egyik legemlékezetesebb előadás Nyitra mellett, Nagycétényben volt; nem messze, Nyitraújlakon született Esterházy.

– A Főszínész alakításáért rangos díjat kapott.

– Kisvárdára is elvittük az előadást. A Határon Túli Magyar Színházak Fesztiválján a legjobb férfi alakítás díját kaptam.

– Van személyes emléke Esterházy Jánosról?

– Nevelőapám, Lőrincz János eredetileg fotósnak készült. Annak idején a „Rembrandt” fényképész cégben volt fotósinas. Egyszer beállított a boltba Esterházy János. A főnök pedig szólta, hogy – „János, légy szíves fotózd le a képviselő urat!” Ez lett a közismert fotó, ami az előadásunk plakátján is szerepelt, Ébert Tibor fotója mellett. Ébert Tibornak egyébként van egy könyve, melyben pozsonyi diákéveit írja le apró kis novellákban. A Jób könyve. Abban olvasható, hogy, mint gyermek emlékszik rá, hogyan tódult ki a nép az akkori parlament épületéből, és miképp fújozták és köpködték Esterházyt, annak a bizonyos törvénynek az elfogadásakor.

gróf Esterházy János Lőrincz János fotóján

– Találkozott valakivel az Esterházy családból?

– Egyszer, Pesten, amikor az emléktáblát avatták a Szép utcában találkoztam Esterházy Alice grófnővel. Az Esterházy című darab előadásának szereplőiként vettünk részt a koszorúzáson.

Bárány János
Fotó: Nagy Tivadar

Jan Janků, egykori mírovi politikai fogoly emlékei:

„Van egy befejezetlen sakkjátszmám...”

1921. június 3-án születtem Hanušovicében. Kilenc évet ültem börtönben, ebből közel egy évet Uherské Hradište fogházában, a maradékot pedig Mírovban. A tárgyalásom 1949-ben, Vsetínben volt, ahol az egyik ülnök egy korábbi utcanő volt. A beismerő vallomásra kínzással és „pszichotron” szereknek az ételünkbe való keverésével vettek rá. Ez utóbbit mi csak „igaz monddó” tablettának hívtuk, s arról ismertük fel, hogy a szervezetünkbe való bekerülése után hetekig nem tudtunk aludni. A kába fáradtság s a vele járó verés és éheztetés hatására mindenre rávehetővé váltunk.

(...) Végül életfogytiglani börtönt kaptam. A bíró több ilyen ítélet meghozatala után később felakasztotta magát. A valódi vétkem az volt, hogy a szervezendő s az általam vezetett cserkészcsapatot nem akartam átvinni a „vörösökhöz”, vagyis az úttörőkhöz.

A régen várerődként használatos, de 1855-től állami fogházként működő mírovi börtönbe 1949. december 15-én szállítottak át harminchat társammal együtt. A kapun belül a következő felirat fogadott minket: „Munkával a szabadságért!” Kemény téli hideg volt már, de ennek ellenére az udvaron kellett átöltöznünk. Miután a civil ruhát le kellett vetni, a csoportot mintegy három órán át várakoztatták mezítelenül a fagyos udvaron, s csak ekkor kaptuk meg a rabruhát. Ez volt a fogadj isten, de a korábbi vallatási módszerek, kínzások után e fogadtatáson már szinte senki sem csodálkozott közülünk. Azon sem, hogy végig kellett hallgatnunk Gottwald beszédét, melyben a kommunista elnök a régi rend képviselőinek – szovjet módszerek alapján történő – likvidálásáról beszélt. Mi voltunk a MUKL-osok (muž určeny k likvidácii – likvidálásra kijelölt személy). Mírovi „beutaló” papírunkon ott volt a felkiáltójeles rendelkezés: „Visszatérése nem kívánatos!” (...)

A súlyos fizikai munka (földalatti szennyvízelvezető ásása) hamar kikészítette az ember szervezetét. Negyvenöt kilóra fogytam, majd kórházba kerültem. Itt az egyik börtönorvos közbenjárására, kegyelemből, a könnyebbnek számító szanitéc munkára osztottak be, ahol a beteg ellátás, s az orvosságok kiosztása volt a munkám. Menet közben folyosós szolgálatot is végeztem, takarítottam, ételt hordtam stb., s így a hírehez is könnyebben hozzájutottam.

Esterházy Jánost, érkezése után a IX.

részt tartották bezárva, mert ez volt a tbc-s rabok számára kijelölve. Nekik egész napjukat a cellában kellett eltölteniük. A cellákban 12-15 rab volt együtt. Kezelésük az ún. PAS-kúrával történt. Ez a Paraaminosalicil rövidítése, amelyet naponta szedtek a betegek. Napi 36 tablettával kezdték, majd ennek száma fokozatosan felemelkedett 46-ig, s vissza. A gyógyszert szedő személy bőre ettől a gyógyszertől, azon túl, hogy kellemetlen szagot árasztott, teljesen besárgult, sőt besárgította ruháját, ágyné-

műjét is. Emellett a tébécé-sek még az Acalcium chlorátum glukonikum nevű gyógyszert is szedték. (...)

Esterházy nemes méltósággal viselte sorsát, soha nem panaszkodott. Magas, vékony alakja már messziről feltűnt a börtön folyosón, ahol mindig felemelt fejjel s „messzi néző tekintettel” ment végig. Sovány, szinte áttetsző volt a teste. Különösen az ujjaira emlékszem. Csont és bőr volt. Sokat szenvedett, de ez a szenvedés nem törte meg, mert nagy lelki erővel, egyenes gerinccel viselt el mindent. Nagyon jól megértette magát a cseh arisztokratákkal, Podstatský vagy Bukvoj báróval. Ez utóbbival gyakran láttuk őket a folyosón kart karba fűzve beszélgetni. Amíg azonban báró Bukvoj kissé flegmatikusan, cinikusan beszélt saját sorsáról s korábbi életéről, Esterházy alig beszélt önmagáról. Leginkább – szinte mindig – Istenről s a lelki dolgokról beszélve vigasztalta sorstársait. (...)

1956 egy külön epizódja a börtönéletnek. A magyar események híre hozzánk, a börtönbe is bejutott, s lázas izgalommal vártuk, hogy mikor terjednek át hozzánk, Csehszlovákiába is a magyar forradalom hullámai. Sajnos, ez soha nem következett be. A feszültség ezek-

ben az időkben nagyon megnőtt a börtönökben, s vélhetően azon kívül is. (...)

Emlékszem, Esterházy János is nagyon büszkén járt-kelt abban az időben, s nagyon bízott a magyar forradalom győzelmében. Annak leverésének hírére azonban nagyon magába roskadt, s szinte már alig érintkezett valakivel. A színe is egészen elváltozott. Ljesztően fehér lett, s nemsokára végleg el is távozott közülünk. 1957 márciusában a sors úgy hozta, hogy a börtönkórház szegényes cellájába ápolásra bekerült Vasil Hopko, görög katolikus püspök is, akit 15 év börtönbüntetésre ítélték. Hopko püspök végig ott volt Esterházy János halálása ágya mellett. Mikor láttuk, hogy közeleg a vég, lepedővel elkerítettük az ágyát, s őt álltunk az ajtónál, hogy a püspök zavartalanul el tudja látni a haldokló Esterházyt. Tanúsíthatom, hogy ez meg is történt. A püspök ellátta őt a szentségekkel, feladta számára az utolsó kenetet, s végig ott volt a haldokló gróf mellett, aki az ő karjaiban adta vissza lelkét teremtetőjének. Emlékszem, halálának pillanata mindnyájunkat megrendített, hisz ismertük őt. Kérésének megfelelően Jánosnak szólítottuk őt, úgy, mint egy jó barátot, s ő valójában annak tekintett bennünket. Büszke vagyok, hogy ismerhettem, csak azt sajnálom, hogy ilyen kegyetlen körülmények között kellett találkozunk.

Az 1956-os esztendőnek lett egy másik következménye is számunkra. Esterházy gróf halála után az addigi vasszigor mintha enyhülni kezdett volna. Megengedték például, hogy a börtönön belül szabadon közlekedhessünk, a fejadagok is megnöttek, és sokunkat rövidesen ki is engedtek a börtönből. Valószínűleg ennek köszönhetően szabadulhattam én is 1958-ban. (...)

Mírovban kivégzés nem folyt, Uhorské Hradišteben igen. Folyamatosan szembe kellett néznünk a halállal, ezért ennek közelségét is megszoktuk, valahogy nem különösen izgatta egyikünket sem az a tény, hogy bármikor „sorra kerülhetünk”. Emlékszem, hogy a halálos zárkán magunk készítette sakk figurákkal sakkoztam az egyik rabtársammal, Pospíšillel. Egyszerre váratlanul berontottak a smasszerek, s a játszma közben hurcolták el kivégezni őt. Maradt tehát egy befejezetlen sakk átszmám...

(Megjelent: a *Kegyelem életfogytig című* kötetben)

Esterházy-szobrok a Felvidéken

2005, 2007, 2009 – három egymást követő páratlan esztendő. Közös bennük az is, hogy a Felvidék Esterházy-szobor állításainak évszámai. Előbb Búcsón, majd Királyhelmeceen, és legutóbb Ipolynyéken. A hagyomány nem szakad meg, 2011-ben is szobrot avatnak Esterházy Jánosnak: március 14-én, Kassa városában.

Pásztor István, a Lórántffy Zsuzsanna Polgári Társulás elnöke a királyhelmecei Esterházy-szobor avatásán, 2007-ben.

Esterházy János- emlékhely Búcsón, 2005-ben avatták.

2009-ben, Ipolynyéken is Esterházy-szobrot (Oláh Szilveszter alkotása) avattak. A képen Csáky Pál akkori MKP-elnök és Heizer Antal Magyarország szlovákiai nagykövete koszorúznak. Az emlékmű körüli falat Zsigmond Vilmos építette, egy börtönfalat szimbolizál, rajta Esterházy szavaival: „Nyíltan vallom a tételt, mely szerint nekünk magyaroknak és szlovákoknak azt kell keresnünk, ami bennünket közelebb hoz és nem azt, ami bennünket eltávolít”.
-on-